

Perhetyö perheiden tukena vanhempien ajatuksia perhetyöstä

Nina Lehtimäki

OPINNÄYTETYÖ
Helmikuu 2022

Sosionomin tutkinto-ohjelma
20ASO

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

LEHTIMÄKI, NINA:

Perhetyö perheiden tukena – vanhempien ajatuksia perhetyöstä

Opinnäytetyö 45 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Helmikuu 2022

Opinnäytetyössä tutkittiin perhetyön toteutumista ja vanhempien ajatuksia siitä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön asiakasvanhempien ajatuksia perhetyön menetelmistä ja asiakaslähtöisyydestä sekä pohtia perhetyötä kehittämisen näkökulmasta. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat: Miten asiakasperheen vanhemmat kokivat perhetyön ja sen työmenetelmät, miten heidän mielestään asiakaslähtöisyys toteutuu perhetyössä ja miten perhetyötä voisi kehittää. Tutkimus tehtiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, jolla pyritään kuvaamaan jotakin tiettyä asiaa tai ilmiötä.

Tutkimuksessa haastattelin viittä perhetyön asiakasvanhempaa, ja haastattelussa nousi esiin perheiden saama monipuolinen psykososiaalinen tuki. Perhetyö koettiin pääosin myönteisenä ja sen tarjoamaa tukea pidettiin perheiden hyvinvointia lisäävänä. Vanhemmat kokivat perhetyön ja siihen liittyvät neuvottelut asiakaslähtöisinä, mutta useimmat heistä olivat kokeneet mielipiteensä lausumisen jossakin vaiheessa haasteellisena mm. ujuden tai uskalluksen puutteen vuoksi. Tuttuus ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntyminen lisäsivät uskallusta oman mielipiteen ilmaisemiseen. Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö oli vanhempien mukaan tukenut vanhemman jaksamista toimimalla apuna arjessa mahdollistaen vanhemmalle omaa aikaa hoitaa asioita tai omaa terveyttään. Hyödyllisenä koettiin myös tuen palveluohjauksellisuus, jonka myötä vanhemmat saivat tietoa tarvittavista tuista ja palveluista sekä tukea niiden hakemiseen. Keskusteluapu oli vanhempien mielestä tärkeää, koska se auttoi asioiden ja tunteiden jäsentämisessä.

Perhetyö siis tukee asiakkaan jaksamista ja toimimista arjen asioissa sekä antaa mahdollisuuden keskustella mielessä olevista asioista ja apua yksinäisyyteen. Perhetyön tavoite on toimia varhaisen tuen palveluna ja ennaltaehkäistä perheiden haasteiden kasaantumista ja mahdollisesti ajautumista lastensuojelun asiakkuuteen. Vanhemmat pohtivat tutkimuksessa perhetyön kehittämistä. Perhetyössä oli heidän mukaansa jo nyt paljon hyvää, mutta he suhtautuivat positiivisesti muun muassa perhetyön moniammatillisuuden lisääntymiseen ja erilaisiin vertais- ja ryhmätuen muotoihin.

asiasanat: perhetyö, asiakaslähtöisyys, menetelmät

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

LEHTIMÄKI, NINA

Family Work Supporting Families – Parents' Thoughts about the Family Work

Bachelor's thesis 45 pages, appendices 2 pages
February 2022

The purpose was to chart out the methods of family work in the Social Welfare Act from the customer families' point of view. The aim was to study parents' experiences of customer orientation and to think about how to improve the family work in the future.

The data were collected by interviewing and analysed by looking for similarities in the data. Most parts of the family work was experienced positively and its support was felt to improve the families' welfare. Parents experienced that the family work and the negotiations about it were customer orientated but some felt that it was challenging to express their own opinions. According to parents' the family work in the Social Welfare Act was supporting the parents welfare by helping them in their everyday life.

The family work supports customers' strength and keeps them functional in everyday life and also gives them the opportunity to talk about issues that are on their mind and gives help for loneliness. The goal of family work goal is to act as an early support service and to prevent the challenges piling up and to prevent drifting into child protection cases.

key words: family work, customer orientation, method

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	PERHETYÖN KÄYTÄNTÖ	7
	2.1 Perhe ja perheiden ongelmat Suomessa	7
	2.2 Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö.....	11
	2.3 Perhetyön asiakkaat ja asiakkuus	15
3	ASIAKASLÄHTÖISYYS JA PERHEEN OSALLISUUS	17
	3.1 Asiakaslähtöisyys.....	17
	3.2 Perheohjaajan osaaminen ja työskentely perheiden parissa	18
	3.3 Perhetyön tavoitteet	20
	3.4 Perhetyön työmenetelmät	21
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	24
	4.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	24
	4.2 Laadullinen tutkimus ja aineistolähtöinen sisältöanalyysi.....	24
5	PERHETYÖN ASIAKASVANHEMPIEN NÄKÖKULMIA PERHETYÖSTÄ...	27
	5.1 Perhetyö vanhemman kuvaamana	27
	5.1.1 Työmenetelmien toimivuus vanhempien näkökulmasta	28
	5.1.2 Arjen apu	29
	5.1.3 Arjen struktuuri ja palveluohjaus.....	31
	5.2 Asiakaslähtöisyys.....	32
	5.3 Perhetyön kehittämisen näkökulma	34
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	36
	LÄHTEET	40
	LIITTEET	43
	KUVIOT	45

1 JOHDANTO

Sosiaalihuoltolain tavoitteena on turvata lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut, joiden tarkoitus on vanhempien, huoltajien ja muiden lapsen hoidosta vastuussa olevien henkilöiden tukeminen lapsen huolenpidossa ja kasvatuksessa. Perhetyön tarve on lisääntynyt viime vuosina voimakkaasti. Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö koskettaa entistä useampia perheitä Suomessa, toisaalta sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön lisääntyminen vähentää lastensuojelun tarvetta ja asiakkuuksia. (THL 2021; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014)

Perhetyö on ollut käytössä työmuotona jo pitkään, mutta sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö on käsitteenä varsin tuore. Perhetyön käsite muodostui kotipalvelu- käsitteen tilalle vasta 2000-luvun alussa ja se mainitaan vasta 2007 laaditussa lastensuojelulaissa muutetun samalla käytännön avun antamisesta psykososiaalisen avun suuntaan. Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö on kuntien järjestämää, ennaltaehkäisevää sosiaaliohjausta, jolla pyritään tukemaan erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kehitystä. Oikea-aikainen tuki voi ehkäistä perheiden ongelmien kasvamista ja syrjäytymisen uhkaa. Tavoitteena on lapsen kasvatuksen ja hoidon ohjaaminen, vanhemmuuden tukeminen sekä perheiden arjen hallinnan vahvistaminen. Perheen toimintakyvyn, vuorovaikutuksen ja sosiaalisen verkoston vahvistaminen tukee perheen hyvinvointia. Perhetyötä tehdään useissa sosiaali- ja terveysalan konteksteissa. Sen monimuotoisuudesta ja laajuudesta huolimatta, kaikella perhetyöllä on yhteisenä fokuksena lapsen etu ja perheiden elämästä nousevat tarpeet. (THL 2021; Rönkkö & Rytönen 2010; Talvitie 2020, 9.)

Perhetyön toimivuus ja sen vaikutus asiakasperheiden hyvinvoinnin lisääntymiseen on useimmiten tuotu ammattikirjallisuudessa esiin ammattilaisten ja työntekijöiden kontekstista käsin. Perhetyön asiakkaiden mielipide ja näkökulma tuo kuitenkin tärkeän näkökannan työn onnistumiseen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa perheen arkeen. Opinnäytetyössäni kartoitan sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön asiakasperheiden vanhempien mielipiteitä saamastaan perhetyön palvelusta ja perhetyön käyttämisestä työmenetelmistä. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa perhetyön menetelmien toimivuudesta ja asiakaslähtöisyyden toteutumisesta. Opinnäytetyössä pyrin selvittämään, miten sosiaalihuoltolain mukaista

perhetyötä pitäisi tehdä, jotta se lisäisi perheen hyvinvointia ja sillä olisi ongelmia ennaltaehkäisevä vaikutus. Kokevatko vanhemmat saavansa äänensä kuuluviin omaa elämäänsä koskevilla asioilla ja pystyvätkö he vaikuttamaan omaan perheeseensä kohdistuvaan perhetyöhön. Kokevatko he perhetyön asiakaslähtöisenä.

2 PERHETYÖN KÄYTÄNTÖ

2.1 Perhe ja perheiden ongelmat Suomessa

Sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä tehdään lähtökohtaisesti perheissä ja perhetyö koskettaa useimmiten koko perhettä. Perheen määrittely on monimuotoista ja usein tilanne- ja kontekstisidonnaistakin. Sosiaalilainsäädännössä ja sosiaaliturvaetuuksissa perhettä määrittelee mm. elatusvelvollisuussuhteet, vanhempien parisuhteen virallisuus ja yhdessä asuminen. Kun taas subjektiivisissa perhemäärittelyissä perhe muotoutuu esimerkiksi merkityksellisten huolenpito- ja tunnesuhteiden kautta, joka ei välttämättä tue sosiaalilainsäädännön määrittelemää perhekäsitystä. Länsimaisessa kulttuurissa mielletään perhe yleisesti vanhemmiksi ja heidän lapsikseen, kun taas familistiset perhekulttuurit määrittelevät perheeseen kuuluviksi sukulaisia laajemmin. Perhetyössä määritelläänkin usein työskentelyn aluksi perheeseen kuuluvat henkilöt, koska joissakin tapauksissa työskentelyyn on hyödyllistä liittää myös muita perheen vuorovaikutukseen vaikuttavia jäseniä. (Ritala-Koskinen 2010; Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen. 2010. 10.) Rönkön ja Rytkösen (2010. 40–41) mukaan perhe on ympäristö, joka vaikuttaa jäsentensä elämään monin eri tavoin ja perhetyö koskettaa aina perheiden arkea.

Meillä kaikilla ihmisillä oma mielikuvamme siitä millainen perhe on ja keitä perheeseen kuuluu. Perheen ajatellaan yleisesti olevan paikka, missä lapsi kasvaa ja saa perheen mukaista kasvatusta. Perheen arvot ja tavat kasvattaa määrittävät perheen kasvatustyylin. Vanhemmat arvojensa ja vuorovaikutuksensa kautta luovat lapselle elämän perustaa, arvoja ja elämää ympäröivässä yhteisössä. Lapsen vanhemmilla ja muilla läheisillä ihmisillä on tärkeä rooli lapsen identiteetin, hyvinvoinnin, arvojen ja asenteiden kehityksessä ja niiden muodostumisessa. (Vähämaa & Yogaswaran 2014, 9.)

Perhettä voidaan kutsua eräänlaiseksi valta-, kommunikaatio-, talous-, tunne- ja tukisysteemiksi, jossa kyseiset elementit vaikuttavat perheen toimintaan ja hyvinvointiin muuttuvissa tilanteissa. Toimivassa perheessä jokaisen perheen jäsenen tarpeet tulevat huomioiduksi ja kaikille taataan perheen tuki. Hyvinvoivassa perheessä on lupa ilmaista tunteita, esimerkiksi iloa, surua, suuttumusta, pelkoa sekä hämmennystä ja käsitellä niitä yhteisesti. Lisäksi perheellä on kyky jakaa onnistumisen kokemuksia sekä taito käsitellä myös vaikeita asioita.

Jokaisen perheenjäsenen hyvinvointi ja yksilölliset tarpeet ovat tärkeitä, unohtamatta kuitenkaan koko perheen hyvinvointia. Yksilön hyvinvointi vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin ja toisaalta perheen hyvä vuorovaikutus ja hyvinvointi tukee perheen yksittäisen jäsenen hyvinvointia. Vastuu perheen hyvinvoinnista on kuitenkin aina aikuisilla. (Vilen ym. 2010. 10–12.)

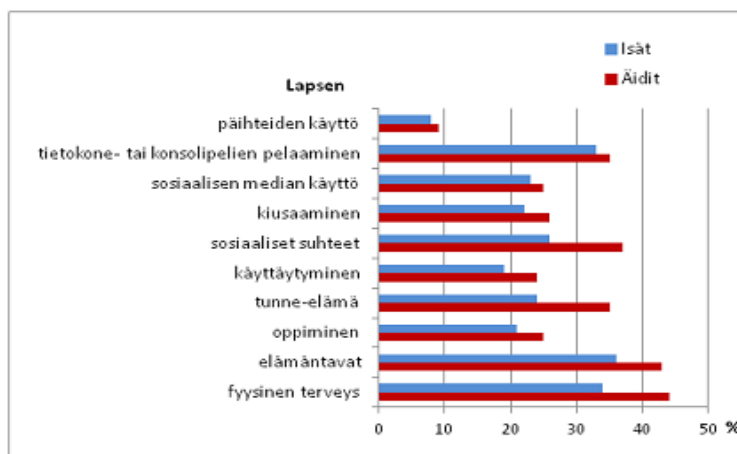
Helminen (2006) mukaan ihmisen elämään ja elämänpiiriin muodostumiseen vaikuttaa lapsen perhe keskeisesti ja sen vaikutukset näkyvät lapsen elämässä niin hyvinä asioina kuin haasteinakin. Lapsen ja nuoren kehitykselle on vanhemmilla ja perheellä suuri merkitys. lapsuusvuodet vaikuttavat lapsen ja nuoren kehitykseen ja esimerkiksi lapsen ja nuoren itsetuntemuksen ja itsetuntemuksen perusta muodostuu lapsuuden aikana. Yhtenä keskeisenä ajatuksena perhetyössä pidetäänkin sitä, että perhe on kasvuympäristönä lapselle merkityksellinen ja se takaa lapselle oikeuden saada apua arjen haasteisiin. Haasteisiin vastaaminen taas vaatii koko perheen huomioimista lasta ja perhettä tuettaessa. (Helminen 2006, 7; Talvitie 2020, 4.)

Työssä, jossa työskennellään perheiden parissa, lasten, nuorten ja vanhempien kanssa perheen hyvinvointia tukien, täytyy työskentelyn keskiössä olla vastuullisen vanhemmuuden tukemisen ja toimimisen vanhempien kasvatuskumppanina. Lisäksi työskentelyn täytyy edistää arjen sujumista ja elämänhallintaa yleensä. Perheiden kanssa työskennellessä lähtökohtina toimivatkin vuorovaikutuksen, yhteistyön ja kumppanuuden elementit. Näiden lähtökohtien perustana toimii asiakkaan arvostus, kunnioitus ja asiakaslähtöinen yhteistyö, joka tuo näkyväksi perheiden kyvyt ja vahvuudet kehittämällä osallisuuden ja elämänhallinnan tunnetta. (Helminen 2006, 7–10.)

Perheiden haasteet ovat yhteiskunnassamme olleet kautta historian saman kaltaisia. Aina on ollut olemassa perheitä ja vanhempia, jotka eivät syystä tai toisesta pysty huolehtimaan lapsistaan asianmukaisesti. Tällöin yhteiskunnan on otettava vastuu lapsista. Tärkeä kysymys onkin, kuinka olisi mahdollista puuttua ennaltaehkäisevästi perheen haasteisiin siten, että perhettä voidaan tukea omassa kasvatustyössään ja välttyä lasten sijoittamista pois omasta kodistaan. Perheiden haasteet ja kriisit liittyvät usein vanhemman tai vanhempien jaksamiseen, pystymiseen tai osaamiseen. Vanhemmuus on jo itsessään asia, joka saattaa

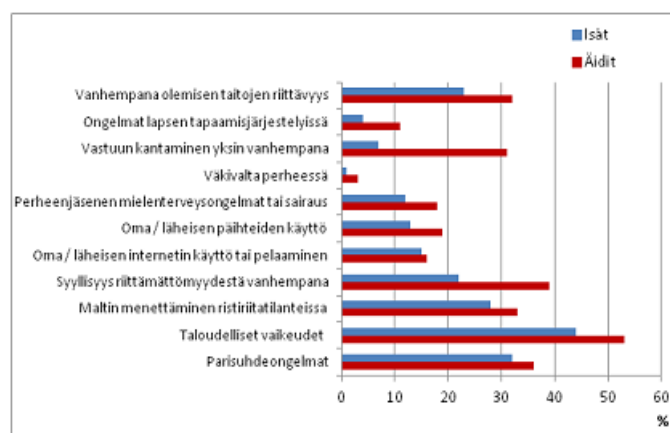
haastaa ihmistä itseään ja parisuhdetta, koska vanhemmuuden mukana tulee vastuu toisesta ihmisestä, perheen arjesta ja sen pyörittämisen rutiineista. Haastetta saattaa lisätä vanhemmuuden aiheuttama muutos parisuhteen tilanteessa. Yleisestikin muutokset ja elämän kriisitilanteet voivat aiheuttaa haasteita perheen jaksamisessa ja vanhemmuudessa. Vanhemmuuden ja kasvatuksen haasteiden lisäksi perheiden tuen tarvetta on lisännyt mielenterveys- ja päihdeongelmien sekä parisuhteisiin ja erilaisiin sosiaalisiin verkostoihin liittyvien haasteiden yleistyminen. Taloudellisen tuen tarpeen lisäksi perheiden ongelmassa korostuvatkin tunne-elämän ja vuorovaikutuksen sekä lasten tunne-elämän kehitykselliset haasteet. Tiivistetysti perhetyön arjessa näkyvät siis päihteiden liikakäyttö ja erilaiset riippuvuudet, vanhemman sairastuminen tai uupuminen, taloudelliset haasteet, vanhempien parisuhteen ongelmat sekä kasvattamisen tai hoivaamisen pulmat. Perhetyön aloittamisen yleisimpiä syitä ovatkin juuri haasteet vanhemmuudessa. (Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö n.d; Hytönen & Liimatainen 2018,16–17, 20–21, Talvitie 2020, 12.)

Lapsiperheille tehtyjen hyvinvointikyselyiden mukaan vanhemmilla on huolia, jotka liittyvät lapsiperheen arkeen. Lievien ja arkisten huolien on todettu kyselyn mukaan aiheuttavan kasaantuessaan isojakin ongelmia niin perheen elämään kuin lasten kehitykseen ja terveyteenkin. Kyselystä ilmenee, että vanhemmat toivoisivat enemmän tukea arjen huoliinsa ammattilaisilta, mutta silti tuen hakemisen ja asioiden kertomisessa ammattilaiselle oli haastetta. Tutkimuksien mukaan vanhempi kertoi tuen tarpeesta helpommin, mikäli haaste liittyi lapseen ja lapsen tarvitsemaan tukeen, kun taas parisuhteeseen ja vanhempaan itseensä liittyvät tuen tarpeet saatettiin jättää kertomatta. Useimmin tuen tarpeen jättivät nostamatta esiin vanhemmat, joilla oli ongelmia oman jaksamisensa kanssa, kuten masennusta, huolta jaksamisesta vanhempana tai yksinäisyyden kokemuksia. Tutkimusten mukaan yksinhuoltaja- tai erillään asuvien vanhempien perheissä todettiin lisätuen tarvetta muita perhemuotoja useammin. Vanhemmuuteen liitettyjen tuen tarpeiden on todettu olevan keskeisessä roolissa lapsen kehityksellisten haasteiden, mielenterveyden pulmien ja yleisen pahoinvoinnin, syrjäytymisen ja ei toivotun käyttäytymisen mahdollisessa syntymisessä. Lasten hyvinvointikyselyn mukaan n. 40 % vanhemmista oli ollut huolissaan lasten fyysisestä terveydestä ja elämäntavoista. Lapsen sosiaaliset suhteet ja tunne-elämään liittyvät haasteet sekä tietokoneen pelaaminen huolestutti noin kolmannesta vanhemmista ja alle 10 % vanhemmista koki huolta lasten päihteiden käytöstä tai tupakoinnista. (Lapsiperheiden huolet n.d; Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi 2018 2019.)

Kuvio 2. Lapsiperhekysely 2012. Lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvät huolet prosentteina. (Lapsiperheiden huolet n.d.)

Taloudelliset huolet korostuivat tutkittaessa vanhemmuuteen ja perheeseen liittyviä huolia, lähes puolet vanhemmista oli kokenut huolta perheen taloudellisesta tilanteesta. Lisäksi huolta esiintyi parisuhteen tilanteesta, ristiriitatilanteiden maltin menettämisestä sekä vanhemmuuden riittämättömyyden tunteista. Äitien vastauksista korostui myös yksinäisyyden tunteet, vastuun kantaminen yksin ja syyllisyyden tunteet riittämättömyydestä. (Lapsiperheiden huolet n.d.)

Kuvio 3. Vanhemmuuteen tai perheeseen liittyvät huolenaiheet vanhemmilla prosentteina. (Lapsiperheiden huolet n.d.)

Taloudelliset haasteet ovat tutkimustenkin mukaan yleisiä ja yksi perheiden ongelmien keskeisistä aiheuttajista. Perheiden kokemat ongelmat ovat monimuotoisia ja ristikkäisiä. Ne vaikuttavat toisiinsa vahvistavasti ja ongelmia lisäten. Esimerkiksi taloudelliset haasteet voivat lisätä perheen eriarvoistumista, syrjäytymistä, yksinäisyyden tunteita, mielenterveyden ja päihteiden käytön ongelmia ja vastaavasti edellä mainitut haasteet saattavat lisätä perheiden taloudellista ahdinkoa. (Johansson & Berg 2011, 13.)

Lapsiperheköyhyys on yksi merkittävimmistä lasten ja perheiden eriarvoisuutta lisäävistä tekijöistä ja toimii monien perheiden haasteiden tausta tekijänä. Perinteiset köyhyyden mittarit eivät riitä mittaamaan köyhyyden tasoa, koska köyhyys voi olla muutakin kuin rahan puutetta, se voi tarkoittaa aineellisen puutteen lisäksi toimintakyvyn ja toimintavalmiuden puutetta sekä sosiaalista ulkopuolisuutta, mikä altistaa lapsen syrjäytymiselle ja eriarvoisuudelle. Lapsiperheköyhyys on lisääntynyt niin Suomessa kuin muissakin Pohjoismaissa. Eriarvoistumisen lisääntyminen on Suomessakin kasvava ongelma ja lapsiperheiden köyhyys näkyy ylisukupolvisina ongelmina, joissa korostuvat matala koulutustaso, työttömyys tai matalapalkka- alat ja osa-aika sekä pätkätyöt. THL:n mukaan vuonna 2014 Suomessa oli yli 100 000 köyhää lasta, erityisesti lapsiperheköyhyys koskettaa yhden huoltajan tai monilapsisia pikkulapsiperheitä. Pienituloisuus voi materiaalsen puutteen lisäksi altistaa syrjimiselle, kiusaamiselle, ulkopuolisuuden tunteelle sekä estää harrastuksiin osallistumisen, lisäksi lapsi saattaa kokea toivottomuuden ja häpeän tunteita, joiden vaikutukset saattavat heijastua lapsen haastavana käytöksenä kotona tai näkyä mielenterveydellisinä pulmina. Lapsiperheköyhyyden ongelmat heijastuvat usein vielä aikuisiälläkin ja onkin usein ylisukupolvista, mihin vaikuttaa usein merkittävästi huono-osaisuuden kasautuminen, siis pitkäaikainen toimentulotuen asiakkuus, työttömyys ja matala koulutus, jotka altistavat jäämisen tavanomaisen elämäntavan ja elämänlaadun ulkopuolelle. (Lehto 2017; Leino 2020, 2–7; Pelastakaa lapset.fi 2019.)

2.2 Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö

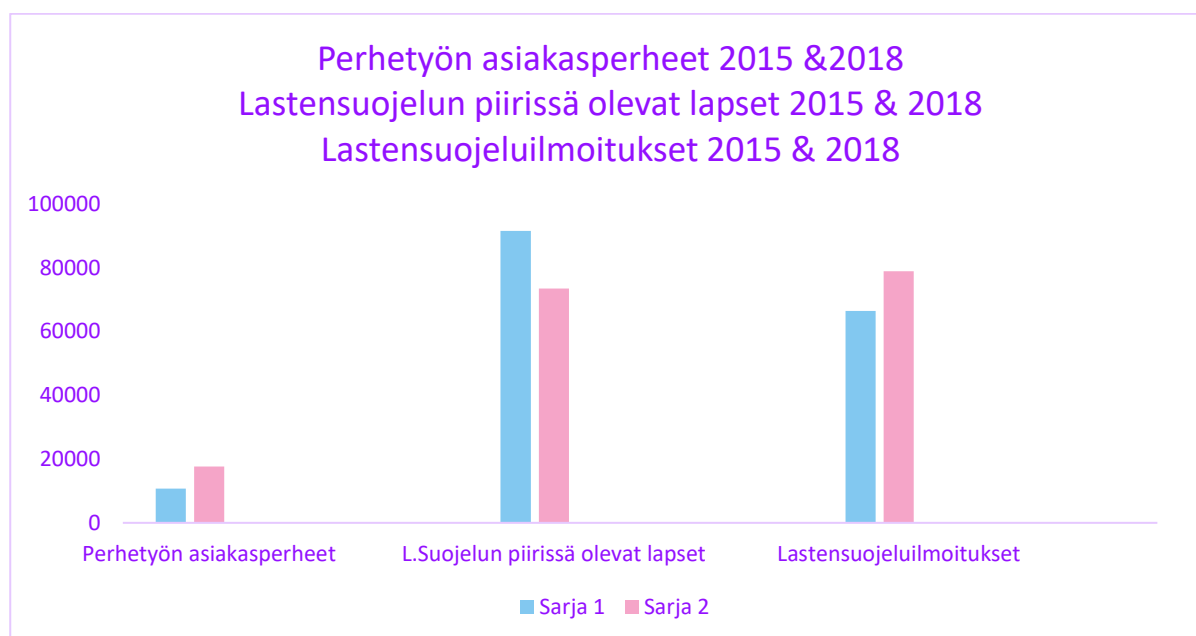
Jokaisella Suomen kansalaisella on perustuslain mukainen oikeus sosiaaliturvaan, joka oikeuttaa huolenpitoon ja perustoimeentuloon, työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden, lapsen syntymän, vanhenemisen tai lapsella huoltajan menetyksen vuoksi. Perustuslain tavoitteena on taata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet sekä tukea väestön terveyttä. Sosiaaliturvajärjestelmä jakautuu kahteen pääalueeseen, toimeentuloturvaan ja sosiaalihuoltoon. Sosiaalihuollon tuki määräytyy sosiaalihuoltolain perusteella ja siitä vastaavat kaikki Suomen kunnat ja kuntayhtymät sosiaalihuoltolain mukaisesti. (Hytönen & Liimatainen 2018, 4.) Sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä määrittää sosiaalihuoltolaki, joka raamittaa perheiden lakisääteisiä palveluita sosiaalityön kontekstissa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014)

Sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) tavoitteena on mm. ylläpitää ja edistää kansalaisten sosiaalista turvallisuutta ja hyvinvointia. Lain tarkoitus on turvata yhdenvertaiset, tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut kansalaisille. Sosiaalihuoltolaki takaa lapselle hänen terveytensä ja kehityksensä kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut, joiden tarkoitus on taata vanhemmille, lapsen huoltajille ja muille lapsen hoidosta vastuussa oleville henkilöille tarvittava tuki lapsen kasvatuksessa ja lapsen tarvitsemassa huolenpidossa. Edellä mainitun lain mukaan sosiaalityö on asiakas- ja asiantuntijatyötä, jolla mahdollistetaan muutoksen syntyminen perheen arjessa ja sen päämääränä on rakentaa perheen ja yksilön tarpeisiin vastaava sosiaalisen tuen ja palveluiden kokonaisuus sekä seurata työn toteutumista ja vaikuttavuutta. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014)

Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö on siis kuntien järjestämää sosiaaliohjausta, jonka tavoitteena on ennaltaehkäisevän tuen tarjoaminen lapsiperheille. Tuen avulla pyritään tukemaan vanhemmuutta, ohjaamaan lasten kasvatuksessa, hoidossa ja arjen hallinnassa. Sekä lisäksi pyritään vahvistamaan perheen toimintakykyä, sosiaalista verkostoa ja vuorovaikutustaitoja. Perhetyön työskentelyn tavoitteena on aina pyrkimys perheen ulkopuolisen tuen tarpeettomaksi tekemiseen ja perheen voimauttaminen omassa tilanteessaan muutokseen. Yhtenä perhetyön tehtävänä on vastuun kantaminen perheen tilanteesta silloin, kun vanhemmat eivät siihen itse kykene. (THL 2021; Talvitie 2020, 6.)

Sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön ero lastensuojelulain perhetyöhön on, että sosiaalihuoltolain mukaisessa perhetyössä perhe ei tarvitse lastensuojelun asiakkuutta, vaan perhetyö on perheelle ennaltaehkäisevää, yleistä sosiaalipalvelua kaikille lapsiperheille. (Hytönen & Liimatainen 2018, 25; Talvitie 2020, 10.) Sosiaalihuoltolain alaisessa perhetyössä palveluntarjoajan rooli on usein aktiivinen, eli työskentely on joissakin tapauksissa työntekijävetoista, vaikkakin työskentelyn tavoitteet ja menetelmät määritellään yhdessä perheen kanssa. Asiakkuus alkaa joko perheen ohjaamisella tai velvoittamisella perhepalveluiden piiriin, riippuen perheen tilanteesta. Perhetyö käynnistyy perheen palvelutarpeen arvioinnilla, jossa selvitetään kokonaisvaltaisesti perheen tilannetta ja kartoitetaan vanhempien voimavaroja ja tuen tarvetta. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27.)

Perhetyön tarve on lisääntynyt viime vuosina voimakkaasti. Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö kosketti vuonna 2018 3,1 % suomalaisista perheistä. Perhetyön piirissä oli siis 17691 perhettä, kun vastaava määrä vuonna 2015 oli 10707 perhettä, 1.9 % suomalaisista perheistä. Samaan aikaan vuosina 2015–2017 lastensuojelun asiakasmäärät laskivat. Perhetyötä saavien perheiden määrä on vähäinen, jos sitä vertaa lastensuojeluilmoitusten määrään, joita vuonna 2018 tehtiin 78875 kpl. (Perhetyö 2021.)

Kuvio 1. Perhetyön asiakasperheiden ja lastensuojelun asiakasmäärät vuosilta 2015 ja 2018. (Perhetyö 2021.)

Perhetyön toimivuus ja sen vaikutus asiakasperheiden hyvinvoinnin lisääntymiseen on useimmiten tuotu ammattikirjallisuudessa esiin ammattilaisten ja työntekijöiden kontekstista käsin. Käytännössä perhetyön asiakasjäsenten mielipide ja näkökulma tuo tärkeän näkökannan työn onnistumiseen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa perheen arkeen. Asiakaspalautteella on mahdollisuus vaikuttaa työntekijän ammatillisuuteen ja työmenetelmien valintaan. (Talvitie 2020, 24.)

Perhetyö on työntekijän suunnitelmallista, ammatillista ja tavoitteen mukaista työskentelyä perheen erilaisten elämäntilanteiden tukemiseksi. Usein se on käytännön apua arkeen ja samalla psykososiaalista tukea perheen toimivuuden parantamiseksi ja lapsen edun turvaamiseksi. Se on kontekstisidonnaista siten, että perhetyö muodostuu sen mukaan, mihin sillä pyritään, missä sitä tehdään ja millaisessa elämäntilanteessa se perhettä koskettaa. Päämääränä on kuitenkin aina perheen hyvinvoinnin lisääminen ja perheen tukeminen muutoksessa. Perhetyön keskiössä onkin perheeseen liittyvän tuen tarpeen tunnistaminen ja tilanteisiin puuttuminen ennen ongelmien vakiintumista ja kärjistymistä. Ennaltaehkäisevän työn tarkoituksena on puuttua perheen ongelmaan heti alkuvaiheessa ja joissakin tapauksissa perhetyön puuttumista tilanteeseen tarvitaan jo lapsen elämän alkuvaiheen aikana. Tällöin tavoitteena on estää perheen tilanteen eskaloituminen ja vahvistaa perheen valmiuksia vanhemmuuteen ja lapsen kasvattamiseen sekä mahdollisesti koota pirstaloituneita palveluja. Työskentelyllä pyritään vaikuttamaan asioihin arjessa, tukemaan jaksamista ja antamaan selviytymisen kokemuksia. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 12–13, 15; Perhetyö ja tehostettu perhetyö 2020; National guidance & local implementation 2013, 18.)

Lastensuojelulaissa perhetyö on määritelty yhdeksi avohuollon tukitoimeksi, johon liittyy useita lastensuojeluun liittyviä odotuksia, kuten huostaanottojen vähentymistä. Perhetyöllä on näkyvä rooli myös lastensuojelun kontekstissa, se tuo näkyvyyttä perheiden vaikeisiin tilanteisiin ja turvaa lasten sekä nuorten kasvua ja kehitystä. (Järvinen ym. 2012, 12.)

Sosiaalihuoltolain mukaan (1301/2014, 13§) lapsella ja hänen perheellään on oikeus perheelle tarpeellisiin sosiaalipalveluihin ilman lastensuojelun asiakkuutta. Sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön vastaanottaminen on perheelle vapaaehtoista ja sen tarve on asiakkaasta itsestään lähtevää. Lastensuojelulain alainen perhetyö on usein sosiaalityöntekijän

velvoittamaa, jolloin sen vastaanottaminen saattaa olla perheelle velvoitettua. Sosiaalihoitolain mukainen perhetyö on luonteeltaan ennaltaehkäisevää, kun taas lastensuojelulain alainen perhetyö on usein pitkäkestoista ja korjaavaa. Varhaisen ja ennaltaehkäisevän työn merkitys korostuu perheiden perhetyössä ja lastensuojelussa. Lapsiperheiden peruspalvelujen, kuten lapsiperheiden kotipalvelun ja matalan kynnyksen perhetyön nähdään olevan avaimia perheiden hyvinvoinnin lisääntymisessä ja lastensuojelun asiakkuuksien vähentämisessä. (Hytönen & Liimatainen 2018, 25; Talvitie 2020, 10.)

2.3 Perhetyön asiakkaat ja asiakkuus

Perheen asiakkuus perhetyöhön syntyy, kun tuen tarpeessa olevan henkilön tai perheen sosiaalihoitoasia tulee tietoon kunnan sosiaalihoollon työntekijälle. Useimmiten tieto tulee asiakkaan nostaessa tuen tarpeen esille jonkin palvelun yhteydessä, esimerkiksi käydessään terveydenhuollon toimipisteissä tai sosiaalitoimistossa. Asiakas saattaa hakea tarvitsemaansa tukea myös siihen tarkoitetulla hakemuksella. Useilla ihmisten kanssa työssään toimivilla ammattilaisilla on ilmoitusvelvollisuus tuen tarpeesta olevista henkilöistä, esimerkiksi sosiaalitoimen, terveydenhuollon, opetustoimen, lasten päivähoidon, hätäkeskuksen, pelastustoimen, poliisin ja tullin, sekä ulosottoviranomaisen ja Kansaneläkelaitoksen ammattihenkilöt ovat velvollisia ilmoittamaan tuen tarpeessa olevasta henkilöstä, jonka kohtavat arjessaan. (Hytönen & Liimatainen 2018, 10.)

Asiakkuus alkaa palveluntarpeen arvioinnilla, jonka perusteella laaditaan sosiaalihoitolain mukainen asiakassuunnitelma, ellei asiakassuunnitelman laatiminen ole asiakkaan edun mukaisesti tarpeetonta, esimerkiksi perhetyön kertaluontoinen tuen tarve. Asiakkaan tukena prosessissa toimii sosiaalihoollon alainen omatyöntekijä. Asiakassuunnitelman laatii asiakas tai hänen edustajansa yhdessä sosiaalihoollon ammattihenkilön kanssa. Siitä ilmenee asiakkaan tarve tukeen sekä tuen tarvetta selvittäneen sosiaalihoollon ammattihenkilön tekemä tuen tarpeen arvio. Asiakassuunnitelma laaditaan aina asiakasta kunnioittaen ja asiakkaan voimavaroja ja vahvuuksia tukien. Suunnitelmaan kirjataan arvio asiakkaan tarvitsemista tukitoimista ja sosiaalipalveluista. Lisäksi siitä ilmenee asiakkaan tarpeisiin vastaavat yhteistyötahot sekä toimet asiakkaan tuen tarpeen tyydyttämiseksi. Asiakassuunnitel-

maan kirjataan lisäksi asiakassuunnitelman neuvotteluiden tiheys sekä omatyöntekijän yhteystiedot. Lisäksi siihen kirjataan myös mahdolliset muut asiakasta tukevat toimet, joita ovat esimerkiksi asiakkaan omia voimavaroja ylläpitävät ja vahvistavat toimet. Asiakkuus päättyy, kun seurannan ja arvioinnin yhteydessä yhdessä todetaan, ettei asiakkaan tuen tarvetta enää ole. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 118–120.)

3 ASIAKASLÄHTÖISYYS JA PERHEEN OSALLISUUS

3.1 Asiakslähtöisyys

Asiakslähtöisyydellä tarkoitetaan organisaatioiden ja työntekijöiden toimintatapaa. Se kuvastaa asiakkaan aitoa osallistumista, hänen kokemuksensa ja asiantuntemuksensa huomioimista hänen perhetyön prosessiaan suunnitellessa, toteuttaessa ja arvioitaessa. (Asiakslähtöisyys 2020.)

Sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla asiakslähtöisyydellä tarkoitetaan asiakkaiden toiveiden ja tarpeiden kuulemista ja huomioimista perhetyössä. Tärkeänä osana siihen kuuluvat asiakkaiden oikeuksista tiedottaminen ja oikeuksien lisääminen. Perhetyön prosessissa asiakslähtöisyys tukee perheen valinta- ja päätösvaltaa. Asiakslähtöisyydellä pyritään edistämään asiakkaan valtaistumista, mikä tarkoittaa asiakkaan kyvykkyyttä parantaa omaa elämäänsä ja vahvistumisen kokemuksia. Asiakslähtöisessä prosessissa asiakas ymmärtää paremmin oman tilanteensa, pystyy tunnistamaan ongelmia ja niiden seurauksia. Asiakas pyrkii muuttamaan asioidensa tilaa. Asiakslähtöisyyden periaatteet ovat asiakkaan kunnioitus, avoimuus, luottamuksellisuus ja rehellisyys, valinnanmahdollisuus ja kokonaisvaltaisuus sekä jokaisen oman tarinan ja kokemuksen ainutlaatuisuus. (Järvinen ym. 2012, 18.)

Asiakslähtöisyyden yhtenä osa-alueena on työntekijän hyväksyntä siitä, ettei kuntoutuminen tai työskentely suju aina sovitun tai työntekijän toiveiden mukaisesti. Asiakkaan toiveet ja tavat eivät ole välttämättä yhtä tehokkaita tapoja haasteiden selvittämiseen kuin ammattilaisten. Asiakkaan on kuitenkin helpompi hyväksyä ja sitoutua itseasetettuihin tavoitteisiin kuin ulkopuolelta määriteltyihin päämääriin. Asiakslähtöisyys siis vaatii aitoa asiakkaan mukaan ottamista päätöksenteossa ja keskusteluissa, jolloin työntekijän ja asiakkaan yhteistoiminta perustuu tasavertaisuudelle ja kumppanuudelle. Perhetyötä tekevältä ammattilaiselta tämä vaatii valmiutta muuttaa omia toimintatapojaan asiakkaan tavoitteiden mukaisiksi ja edellyttää luopumista toisen puolesta tietävän ammattilaisen asemasta. (Asiakslähtöisyys 2020; Vilen ym. 2010, 27)

Osallisuus on varsin abstrakti, moniulotteinen käsite, jonka määrittely on vaikeaa sen laajasta käytöstä johtuen. Sosiaali- ja terveysministeriö kuvaa osallisuuden käsitettä mukana

oloksi, osaa ottavaksi ja osallistuvaksi. Yhteiskunnallisessa kontekstissa taas osalliseksi pääsemiseksi, kuulumiseksi johonkin ja vastuun ottamiseksi sekä aktiiviseksi toimimiseksi. Osallisuus on yksi keskeisistä keinoista köyhyyden, syrjäytymisen ja eriarvoistumisen ehkäisyyn. (Vuorenmaa 2016, 20; Osallisuus 2019) Lisäksi se on kuulluksi tulemistä ja kuulumista omana itsenään. Osallinen ihminen kokee merkityksen tunteita suhteessa omaan ympäristöönsä ja oman elämänsä kokonaisuuteen. Osallisuus kuitenkin edellyttää ihmisen yhteyttä omiin ja yhteisiin voimavaroihin, jotka ovat keskinäinen kunnioitus, luottamus, yhteiset merkitykset, toimeentulo, tieto, taito ja toiminta. Osallisuus ja merkityksellisyys tulevat näkyviksi vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja osallisuuden kokemus vaikuttaa ihmisen kykyyn käyttää omaa potentiaalista suorituskykyään. Osallisuuden periaatteita ovat omaehtoinen osallistuminen, yksilöllisten ratkaisujen etsiminen, osallistujan kunnioittava ja kategori-soimaton kohtaaminen, yhteisöllisyys, ihmisen arvostus ja yhteys muihin ihmisiin. (Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet 2021.)

Perheissä osallisuus tarkoittaa vanhempien prosessia, jossa he saavuttavat sellaisia tietoja, taitoja ja voimavaroja, joilla he pystyvät vaikuttamaan perheensä asioihin ja niiden käsitteilyyn, hallinnoimaan omaa perhe-elämäänsä ja osallistumaan perheille suunnattujen palveluiden ja perhettä ympäröivän yhteisön kehittämiseen. Osallisuudella on yhteys omien mahdollisuuksien tunnistamiseen ja käyttöön, mutta myös niiden puutteiden tunnistamiseen ja kompensointiin, joten osallisuutta pidetään merkityksellisenä yksilön terveyttä ja yleistä hyvinvointia tuottavana tekijänä. (Vuorenmaa 2016, 15.)

Perhetyön asiakastasolla saatetaan käyttää asiakasosallisuuden käsitettä ja se tarkoittaa asiakkaan osallisuutta omassa prosessissaan. Tällöin asiakkaan muutostavoitteiden asettajana toimii asiakas itse ja hän hahmottaa itse oman roolinsa ja vastuunsa muutokseen sekä omien tavoitteidensa saavuttamiseen. (Asiakaslähtöisyys 2020.)

3.2 Perheohjaajan osaaminen ja työskentely perheiden parissa

Perheohjaaja työskentelee sosiaalityön kontekstissa ja perheohjaajan työllä tarkoitetaan asiakas- ja asiantuntijatyötä, joka koostuu asiakkaan, perheen tai hänen yhteisönsä sosiaa-

lisen palvelujen kokonaisuudesta. Perheohjaajan työ on muutos keskeistä työtä. Työskentelyn keskiössä on tällöin yksilön, perheiden tai yhteisöjen elämäntilanteiden vaikeuksien lieventäminen, omien toimintaedellytysten vahvistaminen ja osallisuuden sekä yhteisöjen sosiaalisen eheyden tukeminen. Perhetyöntekijän työ on sosiaaliohjausta, jonka tarkoituksena on yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen ohjaus sekä neuvonta. Sen avulla voidaan tukea erilaisten sosiaalipalveluiden käyttöä sekä niiden yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Työn tavoitteena on sekä asiakkaiden että heidän perheidensä osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen elämänhallintaa ja toimintakykyä vahvistamalla. Työskentely perheessä on suunnitelmallista, pitkäjänteistä ja kokonaisvaltaista. Käytännössä työskentely on arjessa mukana oloa, keskusteluapua, ryhmätoimintaa tai muuta perheen tarpeisiin vastaavaa ammatillista työtä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 14§, 15§; Niemi 2019, 9.).

Perheohjaajalla on usein korkeakoulututkinto, esimerkiksi sosionomi (AMK), joissakin kunnissa kuitenkin pätevyysvaatimuksiksi riittää sosiaali- ja terveystieteiden koulutus, esimerkiksi lähihoitaja. Terveystieteiden ja Hyvinvoinnin laitoksen perhetyön (2021) nettijulkaisun mukaan perhetyöntekijällä täytyy olla osaamista lasten kasvusta ja kehityksestä, lisäksi perhetyöntekijällä tulee olla tietoa mielenterveys-, päihde- ja parisuhdetyöstä sekä kykyä kohdata ja työskennellä erilaisten lasten ja vanhempien kanssa. Oleellista on myös hyvät ohjaustaidot, joustavuus muuttuviin tilanteisiin, lasten ja perheiden palvelujen tuntemus sekä kyky käyttää erilaisia työskentelymenetelmiä. Perhetyössä käytettäviä työmenetelmiä ovat esimerkiksi erilaiset keskustelua tukevat kartat, lomakkeet ja keskustelutyylit. (Perhetyö 2021; Kytönen 2013, 23–24, 27.)

Sosionomin kompetenssit määrittävät perheohjaajan osaamista. Sosiaalialan kompetensseja ovat eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmän tunteminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen (Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit 2021.) Eettiseen osaamiseen sosiaalialalla kuuluu kyky toimia ihmis- ja perusoikeussäädösten, ammattieettisten periaatteiden ja sosiaalialan arvojen mukaisesti. Ammatilliseen osaamiseen sisältyy tällöin myös eettinen toiminta arvostus- ja arvostus-tilanteissa. Eettiseen kohtaamiseen kuuluu myös velvollisuus asettua yhteiskunnalliselta asemaltaan heikompien ihmisten puolelle sekä tuoda tietoa tilanteista ja syrjivistä rakenteista poliittiseen päätöksentekoon. Eettiseen harkintaan kuuluu myös työskentelymenetelmien ja

niiden valinnan arvioiminen. Toiminnan kriittinen arviointi ja näkökulmien huomioiminen vaatii työyhteisön sisäisiä keskusteluja asioiden huomioimiseksi. (Talentia n.d.)

Sosiaalialalla työtä pyritään tekemään entistä asiakaslähtöisemmin ja perheohjaaja työsäään pystyy tukemaan perheen osallisuutta ja asiakaslähtöisyyttä. Työmuotoja ja osaamista haetaan eri aloilta ja työn alueilta. Silloin puhutaan moniammatillisen työn ja työotteen kehittämistä. Perhetyö on työmuotona vanha, mutta varsinaisena ammattinimikkeenä varsin tuore, joten perhetyöntekijän työnkuvaukset eivät ole kovinkaan täsmällisiä eikä tehtävämääriä ole varsinaisesti asetettu. Työn keskiössä on aina perhe ja muutokseen tähtäävä, hyvinvointia lisäävä tavoitteellinen työskentely. Ammattipätevyyttä arvioitaessa tulee huomioida ammatissa tarvittava osaaminen. Ammattipätevyys on kompetenssi, jota kuvataan havainnoitavana käyttäytymisenä ammattialan eri tehtävissä ja tilanteissa. Organisaation asettamat tieto-, taito-, valmius-, työskentelytapa- ja työkokemusvaatimuksia työntekijälle kutsutaan kvalifikaatioiksi. Ne ovat yhteiskunnallisesti työn suorittamisen edellytyksiä. Kvalifikaatiot jakautuvat tuotannollisiin, normatiivisiin ja innovatiivisiin kvalifikaatioihin. Tuotannolliset kvalifikaatiot ovat työntekemiseen tarvittavia ammattitaitoja ja tietoja. Normatiiviset kvalifikaatiot taas tarkoittavat työntekijän henkilökohtaisia ominaisuuksia, kuten sopeutumista työhön, vuorovaikutustaitoja, motivaatiota jne. Innovatiivinen kvalifikaatio kuvastaa työntekijän roolia persoonallisen työtapansa edistäjänä ja työnsä kehittäjänä. (Reijonen 2005, 7–13.)

3.3 Perhetyön tavoitteet

Sosiaalityön päätösten tavoitteena on aina asiakkaan edun mukaiset päätökset ja pyrkiminen parhaaseen mahdolliseen tilanteeseen. Tällöin avain asemassa on asiakkaan kuuleminen ja hänen oman asiantuntijuutensa hyväksyminen sekä oikeudenmukainen kohtelu. Usein sosiaalihuoltolainmukaista perhetyötä tehdään monien ammattilaisten yhteistyönä. Työskentelyssä mukana voi olla esimerkiksi perheen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, perheessä työskentelevä perheohjaaja, opettaja, päiväkodin henkilökuntaa tai mahdollisesti perheen jäsenten hoidosta tai tuesta vastaavia terveydenhuollon ammattilaisia, kuten terapeutti, psykologi, psykiatrisen sairaanhoitaja, päihdetyöntekijä, riippuen asiakkaan terveydellisestä haasteesta. Tällöin sosiaalihuollosta vastaavan henkilön on varmistettava, että asiakas saa omassa sosiaalihuollon

palveluprosessin suunnittelussa ja toteutuksessa tuekseen tarvitsemansa asiantuntemuksen ja osaamisen. (Hytönen & Liimatainen 2018, 9.)

Perhetyö on kokonaisvaltaista ja oikea-aikaista tukea, jolloin asioita käsitellään niin yksittäisen perheenjäsenen kuin koko perheenkin näkökulmasta. Perhetyön tavoitteet ja päämäärät muokautuvat perheen tarpeiden mukaan. Ehkäisevän perhetyön tavoitteena on ylläpitää ja lisätä perheiden hyvinvointia sekä ehkäistä perheiden tilanteiden vaikeutumista. Perhetyö voidaan jakaa työmuotojen mukaan kolmeen vaiheeseen.

1. Kootaan tietoa ja pyritään tunnistamaan perheessä nousemassa olevia haasteita ja nostamaan ne esiin keskusteluissa. Vaiheen tavoitteena on ohjata ja perhettä arjen sujuvoittamiseksi. Erilaiset arkea helpottavat tukimuodot auttavat tilanteen hahmottamisessa.
2. Tuetaan perhettä jo ilmenneiden haittojen ja riskien selvittämisessä. Pyritään luomaan perheen kanssa toimintatapoja, joilla lisätään perheen toimintavalmiutta ja selvitetään ongelmia.
3. Ehkäistään haittoja ja ongelmia, jotka mahdollisesti aiheuttavat uusia haasteita. Tuetaan perhettä haasteissa ja vahvistetaan perheen toimintamahdollisuuksia tilanteessa. (Järvinen ym. 2012, 31; Rönkkö & Rytönen 2010, 32.)

Käytännössä perhetyö on perhettä lähellä olevaa tukea arjen toiminnoissa ja niiden haasteissa, se on käytännön avun ja psykososiaalisen tuen yhdistelmää, jossa keskiössä on aina tavoitteena lapsen edun turvaaminen (Perhetyö ja tehostettu perhetyö 2020.)

3.4 Perhetyön työmenetelmät

Perhetyötä tehdään monin eri tavoin eikä sille ole määritelty mitään tiettyä toiminnan struktuuria, vaan työskentelyn tapoihin vaikuttaa perheen tarpeet, elämäntilanne ja perhetyön tavoitteet. Lisäksi valintaan vaikuttavat työntekijän oman persoonan lisäksi työntekijän oma osaaminen ja ammatillinen kiinnostus sekä käytettävissä olevat resurssit. Useimmat perhetyön työmenetelmät ovat perhetyössä muotoutuneita työmuotoja, jotka ovat soveltuneet käyttöön perhetyön arjessa. Perheiden työskentelytilanteet ovat yksilöllisiä, joten perhetyöntekijän on tunnettava perhetyössä käytettävät menetelmät ja pystyttävä niiden luovaan ja joustavaan käyttöön. On kuitenkin muistettava, etteivät menetelmät itsessään takaa perhe-

työn onnistumista, vaan työskentelyssä keskeistä on yhteistyön laadukkuus. Hyvätkin työmenetelmät vaativat työskentelyn aitoutta, välittämistä ja kiinnostusta perheen tilanteeseen, joten työntekijältä vaaditaan kiireettömyyttä ja läsnäoloa. (Kytönen 2013, 14–15; Rönkkö & Rytönen 2010, 42.)

Perhetyön eri työmenetelmät soveltuvat erilaisiin tilanteisiin ja käyttäjille. Karkeasti menetelmät voi jakaa lasten menetelmiin ja vanhempien menetelmiin. Lasten perhetyön työmenetelmät ovat lapsilähtöisiä ja lapsen kielellä laadittuja. Aikuisten työmenetelmistä on osa työskentelyä, joihin paneutuminen vaatii rauhallisen aikuisten välisen tilanteen ilman lapsia, jotta asioista voi keskustella avoimesti. Työskentelyssä on hyvä käyttää avoimia kysymyksiä, dialogista ja ratkaisukeskeistä keskustelua, jolloin asiakas tulee kuulluksi. (Kytönen 2013, 14–20; Vilen ym. 2010, 77.)

Yksi perheohjaajan keskeisimmistä työvälineistä on vuorovaikutus eri perheen jäsenten kanssa. Ammattimaiseen vuorovaikutukseen kuuluu vastavuoroiseen ja avoimeen keskusteluyhteyteen pyrkiminen sekä keskustelua eteenpäin vievät kysymykset. Tarkoitus on pysyä luomaan keskustelijoiden välille kaksikaistainen vuorovaikutuskanava, joka mahdollistaa keskusteluyhteyden, vastapuolen todellisen kuuntelemisen, asioiden tiivistämisen ja reflektiivisen työskentelytavan. Ammatillisen vuorovaikutuksen taustalla on tietoa ja oppimista. Se on jakamista, asioihin vaikuttamista, asioiden eteenpäin viemistä ja tiedon hankkimista sekä kykyä toimia erilaisissa tilanteissa. Ammatillinen vuorovaikutus on sekä sanojen käyttöä että viestimistä non- verbaalisesti eleillä ja ilmeillä. Perheohjaajan vuorovaikutus taidot näkyvät kykyinä ymmärtää asiakkaan tunnetilaa ja ilmaista myötätuntonsa empaattisesti. Lisäksi perheohjaajan pitää osata rajata ja konkretisoida asiakkaan tavoitteita ja laatia suunnitelma työskentelyn varalle. Perhetyössä ohjaaja käyttää omaa persoonaansa työvälineenä, joten omasta hyvinvoinnista ja jaksamisesta on oikeus huolehtia. Etäisyyden ottaminen perheen haasteisiin, työasioiden rajaaminen työaikaan ja asioiden reflektointi esimerkiksi työnohjauksessa tukee työntekijän jaksamista. (Järvinen ym. 2012, 228–230; Vilen ym. 2010, 64–65. Rönkkö & Rytönen 2010, 41.)

Perhetyön työmenetelmiä ovat myös ohjaajan perustyöhön kuuluvat työn suunnittelu, dokumentointi ja arviointityöskentelyt, samoin kuin erilaiset keskustelumenetelmät tapaamisten

aikana. Perheohjaajan työhön kuuluu jatkuva työskentelyn arviointi ja siitä annettava palaute. Tavoitteiden saavuttaminen ja siihen vaikuttaneet asiat käydään läpi avoimesti ja ymmärrettävästi. Myös tavoitetta estävät asiat on nostettava esille ja käytävä läpi rakentavasti asiakkaan hyväksyen. Perheohjaaja joutuu välillä tilanteeseen, missä nousee esiin huoli perheestä tai tilanteista, esimerkiksi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen huolen puheeksi ottamisen menetelmä tukee asian esille nostamista ja antaa asiakkaan kanssa keskusteluun askelmerkkejä. (Järvinen ym. 2012, 158–162, 177–178, 187–189.)

Perhetyössä käytettäviä työskentelymenetelmiä on runsaasti ja niitä ovat erilaiset keskustelua johtavat tyylit, esimerkiksi dialoginen keskustelu, arvostava haastattelu, ratkaisukeskeinen työote, verkostopalaverit ja moniammatillinen työskentely. Edellä mainittujen lisäksi perhetyön työkalupakissa on paljon erilaisia toiminnallisia menetelmiä perhetyössä käytettäviksi. Menetelmiä ovat esimerkiksi haastattelut, videotyöskentelyt, narratiivisuus, roolikartat, elämänjanat, keskustelua tukevat lomaketyöskentelyt, tunne- ja voimavarakortit, verkostokartat, perhesäännöt, perheiden sisäiseen työnjakoon liittyvät jaottelut, vuorovaikutusympyrät, valokuvaus, taide. Perhetyössä työmenetelmiä on runsaasti ja ne kehittyvät työkontekstissa. Työmenetelmä valikoituu perheen käyttöön perheen tilanteen, osallistujan iän, kiinnostuksen ja persoonan mukaan. Perhetyötä voidaan tehdä myös erilaisilla kokoonpanoilla. Työskentely voi olla joko yksilö- tai ryhmämuotoista työskentelyä. Ryhmämuotoisessa toiminnassa yhtenä tärkeänä ominaisuutena on vertaisuus ja kokemuksellisuus. Lisäksi erilaiset leirit saattavat mahdollistaa oivan kontekstin perhetyön tekemiseen. (Vilén ym. 2010. 77, 215–252; Järvinen ym. 2012, 191–205.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön asiakkaina olevien perheiden vanhempien kokemuksia perhetyöstä ja sen asiakaslähtöisyydestä. Tavoitteena on tuoda esiin asiakkaiden näkökulmia perhetyön vaikutuksesta arkeensa ja sen toimivista menetelmistä sekä antaa asiakasvanhemmille mahdollisuuden kuulluksi tulemiseen. Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena on nostaa esiin asiakkaan omaa asiantuntijuutta ja kääntää perhetyön painopistettä asiakaslähtöiseen suuntaan.

Tutkimuskysymykseni olivat seuraavanlaiset:

- Miten asiakasperheen vanhemmat kokevat perhetyön ja sen työmenetelmät?
- Miten heidän mielestään asiakaslähtöisyys toteutuu perhetyössä?
- Miten perhetyötä voisi kehittää?

4.2 Laadullinen tutkimus ja aineistolähtöinen sisältöanalyysi

Laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan empiiristä tutkimusta, joka ei tuota määrällistä tulosta. Laadullinen tutkimus perustuu ihmisten tuottamiin ainutlaatuisiin tuloksiin, jotka koskettavat jotain tiettyä aineistoa. Tutkimuksella pyritään tällöin kuvaamaan jotakin tiettyä ilmiötä tai toimintaa ilman tilastollisia yleistyksiä. Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan useita erilaisia tulkinnallisia tutkimuskäytäntöjä, joita käytetään tutkimusaineistoa kerätessä ja analysoidessa. Kvalitatiivista tutkimusta on vaikea määritellä, koska sillä ei ole omaa metodologiaa, teoriaa eikä paradigmaa. (Metsämuuronen 2008, 203; Kurki 2011, 26.)

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kerätä uutta teoriaa aiheesta ja lisätä asian teoreettista ymmärrettävyyttä. Laadullisessa tutkimuksessa kirjoittaminen on keskeinen tutki-

muksen alue, joka määrittää tutkimuksen onnistuneisuuden ja tuloksen. Parhaimmillaan tutkimussuunnitelma kehittyy tutkimusprosessin kehittyessä. Laadullisen tutkimusprosessin vaiheet ovat aineiston keräys, analyysi, tulkinta ja raportointi. Laadullisen tutkimuksen tulkinta jatkuu koko tutkimusprosessin ajan ja tutkimustulokset käsitellään aineistolähtöisellä sisältöanalyysillä, jonka tarkoituksena on luoda tutkimusaineistoon selkeyttä luoden samalla uutta tietoa aiheesta. Analyysissä etsitään aineistosta yhtäläisyyksiä ja samankaltaisuutta tai sitten keskitytään eroihin ja moninaisuuteen, jolloin aineiston analyysi on tarkempaa ja aineistolähtöisempää. (Eskola & Suoranta 1998, 15–20, 138–140.)

Opinnäytetyön tulokset pohjautuvat aineiston analyysiin. Aineiston analyysissä käytetty aineisto koostuu viiden asiakasvanhemman haastattelusta, jossa he pohtivat perhetyön menetelmiä ja asiakaslähtöisyyttä oman asiakasprosessinsa pohjalta. Tulokset esittelen opinnäytetyön tutkimuskysymysten pohjalta nostaten esiin haastattelussa nousseita vanhempien ajatuksia niistä. Vanhemmat pohtivat haastattelussa perhetyön menetelmiä ja niiden toimivuutta, oman perhetyön prosessinsa asiakaslähtöisyyden kokemusta ja perhetyön kehittämisen näkökulmaa.

Saadakseni koottua tietoa edellä mainitusta teemasta, tiedonkeruu kohdistuu perhetyön asiakasperheiden vanhempiin. Tutkimuksen toteutan laadullisen tutkimuksen menetelmällä haastatellen asiakasvanhempia puolistrukturoidulla haastattelulla, joka sopii tilanteeseen keskustelun omaisen luonteensa vuoksi ja joka on omiaan lisäämään luottamusta haastattelu tilannetta kohtaan. Laadullisen tutkimuksen menetelmä valikoitui opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi sen teorian ja aineiston käymän vuoropuhelun johdosta. (Opinnäytetyöpakki. n.d.; Alasuutari 1999, 269; Koppa 2021.)

Jaan perhetyön vanhempien haastatteluista nousevat teemat eri osa-alueiksi tiedon jäsentämisen helpottamiseksi. Tutkimustuloksia analysoin sisällönanalyysi menetelmällä, jonka tavoitteena on kuvata aineiston sisältö sanallisesti pelkistämällä, luokittelemalla ja siten käsitteellistämällä aineiston sisältöä (Talvitie 2020, 29). Tarkastelin tutkimusaineistoa siten, että etsin aineistosta vastausta opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin.

Opinnäytetyön tutkimusaineisto kerätään puolistrukturoidulla haastattelulla. Puolistrukturoidulla haastattelun menetelmällä saadaan laajoja, johdattelemattomia vastauksia ja tällöin

haastattelu muistuttaa usein vapaata keskustelua. Keskustelun tukena käytetään haastattelurunkoa, joka suuntaa tarvittaessa keskustelua haastattelutilanteessa aiheen mukaiseksi (liite 2). Haastattelurungon tutkimuskysymykset tukevat opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä. Haastattelu on aineistonkeruumenetelmä, jossa sekä haastateltava että haastattelija osallistuvat vuorovaikutteisesti aineiston tuottamiseen. (Koppa 2021; Talvitie 26.)

Ennen tutkimukseen sisältyviä haastatteluja laadin tutkimussopimuksen asiakasvanhempien perhetyön palveluntuottajan kanssa. Tutkimuksessa haastattelin viittä perhetyön piirissä olevaa äitiä. Vanhemmista äidit valikoituivat haastatteluun oman suostumuksensa ja osin myös yksinhuoltaja statuksensa vuoksi. Tein perheille kirjallisen haastattelupyynnön (liite 1), josta ilmeni opiskelijastatukseni, haastattelun aihe, tarkoitus ja yksityisyydensuojaan kuuluvat asiat, kuten luottamuksellisuus ja tunnistamattomuus sekä haastattelijan vaitiolovelvollisuus. Haastattelua valmistellessani esitin suullisen haastattelukutsun kaikille omaan verkostooni kuuluville vanhemmille. Kirjallisen haastattelupyynnön ja haastattelussa esiin tulleiden tietojen käyttöön oikeuttavan lupalomakkeen jätin perheeseen, mikäli vanhempi suhtautui positiivisesti haastattelun antamiseen, joten kirjallisen haastattelupyynnön saivat vain ne perheet, jotka lupautuivat suullisesti haastatteluun. Tiedotin haastatteluun lupautuneille vanhemmille vielä haastattelu tilanteessa, että haastattelu on vapaaehtoinen ja siitä on mahdollista perääntyä niin halutessaan.

Suostumuksen jälkeen sovimme henkilökohtaiset haastatteluajat, jotka toteutuivat pääsääntöisesti sovitusti haastateltavien kotona. Vanhemmat allekirjoittivat tietojen käyttöön liittyvän haastattelupyynnön- ja lupalomakkeen haastattelun alkuun mennessä. Haastattelut kestivät noin 20 minuuttia haastateltavaa kohti. Haastatteluista kertyi litteroitua aineistoa keskimäärin seitsemän sivua haastattelua kohden. Litteroinnin suoritin purkamalla nauhoitteet kirjoitettuun sanalliseen muotoon. Aineiston analysoinnissa jaottelin haastatteluista saamani tulokset aiheiden mukaisesti ja etsin aineistosta yhtenäisyyksiä ja samankaltaisuutta. Nostin vastauksista esiin myös selkeästi erottautuvat vastaukset saadakseni mahdollisimman monipuolisen kuvan haastateltujen vanhempien näkökulmista perhetyön menetelmiin, asiakaslähtöisyyteen ja perhetyön kehittämisen näkökulmaan.

5 PERHETYÖN ASIAKASVANHEMPIEN NÄKÖKULMIA PERHETYÖSTÄ

5.1 Perhetyö vanhemman kuvaamana

Perheiden ohjautuminen palvelun pariin vaihteli perheiden tilanteesta johtuen. Hakeutumiskeinoin perhetyöhön olivat omatoiminen tuen hakeminen, toisen palvelun kautta ohjautuminen tai tuen tarpeen velvoittaminen toisesta palvelusta. Pääosin perhetyön tuki koettiin perheissä positiivisena ja perheen hyvinvointia tukevana asiana. Perhetyön vanhemmat kertoivat olevan tukea arjen selviytymisestä, talouden hoitoa ja ohjausta, fyysistä ja psyykkistä tukea, ohjausta elämänhallintaan ja vanhemmuuden tukemiseen, apua yksinäisyyteen ja sosiaalisen verkoston puutteisiin.

Kuten teoria osuudessa oli kuvattu, perhe hakeutuu perhetyön palvelujen pariin useimmiten jonkin toisen palvelun piiristä, viranomaisen ilmoitusvastuun perusteella tai omalla hakemuksella. Perhetyö perustuu perheessä tehtyyn palveluntarpeen selvitykseen, josta ilmenee perheen hyvinvointia heikentävät haasteet. Palveluntarpeen selvityksen perusteella laaditaan perhetyön suunnitelma, johon on kirjattu perhetyön tavoitteet, sisällöt, menetelmät, vastuut ja arvioinnit. Tavoitteet perhetyölle laatii perhe. Tavoitteiden laadinnan jälkeen perhetyöntekijä aloittaa työskentelyn toimien suunnitelman mukaan tavoitteeseen pääsemiseksi. (Hytönen & Liimatainen 2018, 10; Vilen ym. 2010, 106–107.)

Opinnäytetyön tulosten mukaan haastateltujen vanhempien perheissä oli käytetty perhetyön menetelmiä monipuolisesti. Lähes kaikilla heillä oli kokemusta mm. verkostokartan teosta, roolikartoista, elämänjanasta, erilaisista vanhemmuuden lomakkeista ja vuorovaikutustehävistä. Lisäksi sekä vanhempien että lasten kanssa oli käytetty monipuolisesti erilaisia kortteja tunnetyöskentelyyn, vahvuuksien tunnistamiseen, tärkeiden asioiden havainnoimiseen ja asioiden puheeksi ottamiseen. Vanhempien mukaan monipuoliset menetelmät auttoivat miettimään asioita monipuolisesti vahvistaen omien toimintatapojen tuntemista ja niiden vaikutuksia arkeen sekä lisäten vanhempien itsetuntemusta ja tapaa reagoida erilaisiin asioihin.

Perhetyön toteuttaminen ja tekemisen tavat ovat moninaiset, niiden valintaan liittyvät perhe ja perheen tilanne ja tarpeet, työntekijän oma osaaminen, ammatillinen kiinnostus ja persoona sekä käytettävissä olevat resurssit. Perheen tilanne vaikuttaa mitä menetelmiä käytetään, vaikka jokaisen perheen työskentelytilanteet ovat yksilöllisiä, niin useimmalla perhetyötä tekevällä on käytettävissään eräänlainen ”työkalupakki”, mihin on kerätty erilaisia perhetyöhön soveltuvia työmenetelmiä. Työntekijä tuntee pakkinsa sisällön ja osaa soveltaa niitä erilaisiin tilanteisiin ja perheisiin. (Kytönen 2013, 14–15.)

5.1.1 Työmenetelmien toimivuus vanhempien näkökulmasta

Opinnäytetyön tuloksissa nousi esiin yhtenä tärkeimmistä perhetyönmenetelmistä psykososiaalinen tuki ja keskustelu. Vanhemmat kokivat keskustelun itseään ja omaa vanhemmuuttaan vahvistavaksi elementiksi ja kokivat keskustelun tärkeäksi osaksi perhetyötä. Reflektioiva, dialoginen keskustelu antoi tulosten mukaan vanhemmille perspektiiviä ja muutosta tukevaa näkökulmaa omaan vanhemmuuteensa, kasvatustyöhön ja arjenhallintaan.

Keskustelu on tärkeä osa psykososiaalista tukea, jonka tavoitteena on tukea perheen selviytymistä ja parantaa toimijuutta. Auttaminen perustuu dialogiseen keskusteluun, sillä mikään perhettä tukeva menetelmä ei toimi ilman vuorovaikutuksen dialogisuutta. Aktiivinen dialogisuus edellyttää keskustelijalta sekä omien ajatusten ilmaisemista, että kuuntelemista. Kuulija rakentaa tällöin oman vastauksensa puhekumppanin ajatuksia peilaten. Dialogissa ei määritellä kuitenkaan toista ihmistä mielipiteiden perusteella, vaan asiakkaan kanssa yhdessä etsitään vastauksia hänen elämänsä ja tavoitellaan yhteistä ymmärrystä. (Vilen ym. 2010, 77–79.)

Se on semmosta keskustelua ja vanhemmuuden tukemista ja et kuunnellaan kummiski muakin ja ei vaan sillai et sä oot yks muiden joukossa, vaan niin et tehdään se sillain mun näköseks se tilanne. Ei siis nii, et kaikilla muilla on näin, niin mennään massan mukana, vaan se on yksilöllistä. Siinä tulee sellasta henkistä tukea, et ei oo hätää, ei sua hylätä, vaan siinä niinku tuetaan sua.

Opinnäytetyön tulosten mukaan keskustelussa oli tärkeää perheohjaajan läsnä oleva vuorovaikutus ja lupa keskustella omista asioista. Vanhemmat kokivat lisäksi tärkeäksi, että joku

kuunteli aidosti ja he kokivat saaneensa ymmärrystä. Osa vanhemmista nosti esiin keskustelujen tuoman itseluottamuksen ja varmuuden. Eräs kertoi saaneensa keskusteluista vahvuutta, oppinut pitämään puoliaan ja sanomaan ei. Tuttu perheohjaaja helpottaa vanhempien mukaan keskustelun aloittamista ja asioista puhumista. Tuloksien mukaan perheohjaajan auktoritatiivinen ja määrällävä ohjaustyyli vaikuttaa asiakkaan ja ohjaajan väliseen vuorovaikutukseen ehkäisevästi ja aiheuttaa negatiivisesti keskustelun luottamuksellisuuteen ja avoimuuteen. Tutkimuksessa nousi esiin myös kriittistä palautetta, eräässä vastauksessa haastateltava toteaa, että perhetyöntekijän pitäisi pystyä luomaan asiakkaaseen luottamuksellisen suhteen, jotta asiakas pystyisi ujoudestaankin huolimatta tuoda esiin avun tarpeensa. Lisäksi hän totesi, että perhetyöntekijän olisi otettava tosissaan, jos asiakas mainitsee tarvitsevansa tukea esimerkiksi päihdeongelmaan. Asian esiintuominen on saattanut olla vanhemmalle vaikeaa ja mikäli perhetyöntekijä ei asiaan tartu, seuraavaa kertaa on turha odottaa.

Haastatteluissa nousi esille myös erilaisten keskustelutyylien tärkeys. Perhetyössä voi olla käytössä esimerkiksi ratkaisukeskeinen työote, voimavaraistava keskustelu, narratiivisuus tai tavoitekeskustelu. Eräs vanhempi kertoi hänen kanssaan käytetyn ratkaisukeskeistä työotetta ja hän koki sen olleen itselleen hyödyllinen.

Nii se keskustelu autto mua niinku, pääsemään sen yläpuolelle ja pääsemään irti. Lähinnä se keskustelu autto siinä, mä niinku opin siinä keskustelussa löytämään sen ajatusmallin ja sen toistuvan kaavan mikä piti mua siinä kiinni.

5.1.2 Arjen apu

Jokaisen haastateltavan vastauksessa nousi esiin positiivisena asiana perheen perhetyöltä saama käytännön apu. Käytännön avun kirjo on laaja ja se muokkautuu perheen tarpeiden ja perheohjaajien taitojen mukaan. Perhetyö auttaa perheissä mm. kodinhoidollisissa asioissa, lasten hoitamisessa, mahdollistaa vanhemmalle kaupassa käynnin tai omien ja perheen asioiden hoitamisen tai aikaa itsestään huolehtimiseen. Lisäksi perheohjaajat voivat auttaa lasten harrastuksiin kuljettamisessa tai muuten lasten harrastuksiin liittyvissä asioissa.

Perhetyössä arjen käsitteellä tarkoitetaan yleisesti päivittäisten asioiden hoitamista ja niiden sujumista. Usein arjen käytännön apua tehdään tukien perheen arjen struktuurin puutteellisuutta. Yhtenä perhetyön päämääränä on antaa tukea arjen jaksamiseen ja antaa konkreettista apua arkeen perheelle arjessa. Aikaisempien tutkimusten mukaan vanhemmat ovat kuvanneet perhetyön tukea käytännöllisenä apuna, kuten kodin askareiden tekemisenä ja perheen kiireellisen arjen mahdollistajana. (Vilen ym. 2010, 114–115; Talvitie, 35.) Perhetyön käytännöllinen apu on kuitenkin arkipäivää monessa perheessä. Yhdenhuoltajan vauva- perheessä saattaa haasteita aiheuttaa arjen jokapäiväiset toimet, mihin ei voi ottaa vauvaa mukaan tai usean lapsen perheessä perhetyö voi auttaa perhettä asioiden ja kodin hoidossa. Perheellä voi olla perhetyötä vanhemman tai vanhempien jaksamisen tukemiseksi, jolloin perheohjaajat mahdollistavat vanhemmalle aikaa levätä.

Joo, just se on tärkeätä, et pääsee kauppaan tai muualle. Tai sit ku on väsynyt niin viedään lapsia ulos tai leikitään ja pelataan lasten kans, niin et mulle jäi aikaa tehdä omia juttuja.

Opinnäytetyössä tuli esiin myös perhetyön ajoittainen toimimattomuus. Haastateltava kuvaa perhetyön työtä oleskelemisena ja istumisena. Hän pohtii mitä perhetyöhön kuuluu, koska kodin ollessa selvästi sekaisin ja äidin ollessa kiireinen, asiakkaana hän odottaisi perhetyön auttavan käytännön asioissa.

Joskus totesinkin mun äidille, että on kiusallista, kun joku istuu sohvalla ja haukottelee ja varsinki, jos lapsiki nukkuu, niin no tiedänhän mä ettei ne siivoojia toki ole, mutta mähän ne joudun tekeen sitte kumminki. Niiden pitäis ajatella, et ne on täällä niinku töis. Onhan se vähän outoa, että mä käyn vaikka kaupas ja sit ku mä tuun kotiin niin täällä on edelleen pimeetä ja istutaan tuolla ja puhutaan omista asioista. Mäkin oon sanonu, et haluaisin perhetyöntekijäksi, jotta voisin tuolleen vaan mennä lepäileen. Mutta emmä oikein voi mitää sanoakkaan. Mä oon semmoinen itsenäinen ihminen, et emmä oikein pyydä mitään.

Perheiden tilanteet ovat vaihtelevia ja perheohjaajalla pitäisikin olla tavoitteena tunnustella perheenjäsenten tunteita ja ilmapiiriä, jotta vuorovaikutuksen avoimuus lisääntyy ja mahdollistaa asioiden esille tuomisen. Perheen tilanne saattaa näyttäytyä perheohjaajalle erilaisena kuin asiakkaan näkökulmasta. Perheohjaajan työssään käyttämät menetelmät ja tavat tukevat asiakastyöneuvottelussa määriteltyä tavoitetta ja se saattaa erota vanhemman ajat-

telemasta perhetyöstä, esimerkiksi perheohjaaja saattaa pyrkiä välttämään perheen puolesta tekemistä ja tukea perhettä selviytymään arjen haasteista. Näiden tilanteiden auki puhuminen on perhetyön onnistumisen kannalta oleellista. (Vilen ym. 2010, 116.)

5.1.3 Arjen struktuuri ja palveluohjaus

Opinnäytetyön tuloksissa nousi esiin arjen struktuuri ja perheiden palveluohjauksen tarve. Osa vanhemmista toi esiin, ettei oikeastaan tiedä mihin palveluihin olisi oikeutettu ja perhetyöltäkin odotetut palvelut olivat suppeita. Sirpaleinen palvelukenttä aiheuttaa monille vanhemmille epätietoisuutta ja palvelujen hakemattomuutta.

Kyllä mä niinku soitin sinne sossutoimistoon, mut ne sano, et asiaa pitää kysyä kelasta. Mun rahat ei millään riitä nyt, ku tää kelan elari ei tuu. Hain kyllä toimeentulotukee, mut se tuli hylsynä takas. Sit joku perheohjaajista sano, et kannattaa varata aika aikuissosiaalityöhön ja kysyä sieltä apua.

Perheohjaajien työnkuvaan kuuluu perheiden neuvonta erilaisten palveluiden parissa ja tarvittavan tuen antaminen palvelun hakuprosessissa. Perhetyön sisällöistä päätetään useimmiten perheen asiakassuunnitelmaneuvoituissa, mutta yleisesti perhetyö perheessä on monipuolista ja asiakkaan tarpeisiin perustuvaa. Perhetyö vaatii työntekijältä jatkuvaa sopeutumista muuttuviin tilanteisiin ja usein perhetyöntekijä onkin useissa eri rooleissa työpäivänsä aikana (Reijonen 2005, 13).

Arjen struktuuri ja johdonmukainen kasvatus tuovat lapsille turvallisuutta. Tutkimuksessa nousi esiin arjen rytmin tärkeys, perheen yhdessä sovittujen sääntöjen noudattaminen ja yhteiset ruoka-ajat. Näin ei kuitenkaan ole kaikissa perhetyötä tekevissä perheissä. Yhdessä haastattelussa nousi esiin perhe-elämän kaaoksellisuus toisen vanhemman luona. Perheohjaajat saattavat käydä perheessä tavoitteenaan tasata kaaosmaista arkea ja laatia esimerkiksi vanhemman kanssa yhdessä perheen arkeen lapsiystävällisen rytmin, jota vanhempi toteuttaa. Johdonmukaiset säännöt perheen toimintatapoihin luovat turvaa ja rauhallisuutta lapsille, usein perheeseen sovitaankin esimerkiksi yhteiset ruokailu-, ruutu- ja nukkumaan meno ajat.

Toistuva, säännöllinen vuorokausirytmä, unen, ruokailun, hoivan ja huolenpidon ja ulkoilun toistuminen ennakoitavasti tuovat lapselle turvallisen perustan arkeen. Asioiden toistuminen samantyyppisinä päivittäin, auttaa lasta ennakoimaan ja valmistautumaan tulevaan. Samantyyppisinä toistuvat rituaalit auttavat lasta orientoitumaan myös uusiin tilanteisiin. Useiden perhetyön asiakasperheiden arkea vaikeuttaa selkeän päivärytmin puuttuminen ja ennakoimattomuus tapahtumiin. Perhetyöntekijän tehtäväksi jää tällöin keskustella asiasta vanhempien kanssa ja tuoda tietoa säännöllisen rytmin eduista lapsen kehitykselle ja aikuisen omalle jaksamiselle. (Järvinen ym. 2012, 117–118.)

5.2 Asiakslähtöisyys

Opinnäytetyön toinen tutkimuskysymys koski asiakslähtöisyyden toteutumista. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista määrittelee sosiaali- ja terveystieteiden ohjaavaksi periaatteeksi asiakslähtöisyyden, joka korostaa asiakkaan itsenäisyyttä ja aktiivisuutta. Tiivistetysti se tarkoittaa asiakkaan tarpeiden ja toiveiden kuulemistä ja asiantuntijuuden kunnioittamista, lisäksi siihen kuuluu asiakkaan oikeuksista tiedottaminen ja asiakkaan oikeuksien lisääminen. (Järvinen ym. 2012, 18.)

Haastatteluissa nousi esiin, että asiakslähtöisyys oli haastateltavien näkökulmasta asia, johon tarvittiin luottamusta ja uskallusta. Näitä ominaisuuksia tukivat pitkä viranomaisen ja asiakkaan välinen työskentely ja arvostava kohtaaminen niin työskentelytilanteissa kuin neuvotteluissakin.

Aluksi mä oon ollut semmonen tosi arka ja en oo uskaltanut sanoo omii mielipiteitä ja se meni vähän nii, että muut tekee puolesta ja nii. Mutta ny mä oon uskaltanu ja mut on otettu hyvin huomioon ja mä oon saanu puuttua joihinki epäkohtiin mikä ei oo ollu oikein.

Asiakasosallisuuden vahvistaminen mahdollistaa asiakkaalle aidon vaikuttamisen mahdollisuuden omassa perhetyön prosessissaan ja avaa mahdollisuuden edistää omien tavoitteidensa saavuttamista sekä omaa vastuutaan oman elämänsä päätöksissä. Perheohjaajan kunnioittava ja arvostava suhtautuminen tukee asiakkaan omaa voimautumista ja auttaa asiakasta tarkastelemaan omaa elämäänsä kriittisesti ja totuudenmukaisesti. (Vuorenmaa 2016, 15; Asiakslähtöisyys 2020.)

Opinnäytetyön mukaan rohkeus tuoda omaa mielipidettään esiin lisääntyi työskentelyn jatkuessa pidempään. Vanhemmat totesivat, että aluksi heillä saattoi olla pelon tunteita viranomaisia kohtaan. Pelkona saattoi olla esimerkiksi lasten ottaminen pois, jos ei ole samaa mieltä viranomaisen kanssa. Perhetyöntekijöiden haastateltavat kertoivat pääasiassa olleen alusta asti helposti lähestyttäviä, mukavia, ymmärtäväisiä, joiden kanssa luottamuksellinen vuorovaikutus oli helppo muodostaa, mutta totesivat perheohjaajan persoonallisuuden vaikuttavan omiin ennakkokäsityksiinsä työskentelystä ja keskinäisen vuorovaikutuksen tasosta.

Joo, emmää siis koe et mulle ois mitenkään oltu negatiivisiä tai ilkeitä. Kyllä mä oon kaikkien kans tullu toimeen ja kaikki on ollu mukavia. Ei mulla siitä oo mitää pahaa sanottavaa. Kivaki ku käydään, ku mä oon ollu lasten kans vaan täällä kotona, niin kiva päästä puhuun jollekki aikuisellekin.

Yksi vanhemmista totesi kokevansa, ettei häntä ymmärretä perheen asiakassuunnitelman neuvottelussa ja koki perhetyön osittain kontrollina, mutta kertoi perhetyöntekijöiden olevan mukavia ja ymmärsi heidän tekevän työtään tavoitteiden mukaisesti.

Silloin mua ärsytti se, kun kerrottiin, että sä saat lapsen kans kahdenkeskistä aikaa ja mä olin ihan et jes, mä pääsen jonkun kans kahestaan, mutta sitte tulikin se perhetyöntekijä mukaan. Se tuntu siis sellaselta kyttäämiseltä, kun se kulki vihon kans perässä. Tuntu sellaselta, et kytätään koko ajan sitä, et minkälainen mä oon lapsen kanssa. Mä en pystynyt olla luonteva, mä mietin koko ajan, et miltä mä nyt näytän ja mitä mun pitäis tehdä.

Perheet kokivat asiakaslähtöisenä myös sen, että perheessä työskentelevät perheohjaajat esittelivät uuden työntekijän ja huomioivat vanhemman mielipiteen esimerkiksi uuden ohjaajan tullessa perhetyön tiimiin.

musta oli kiva, ku ei oo ollu kovin paljon vaihtuvuutta ohjaajissa. Ja seki, että multa kysyttiin, et onko mulle ok, jos meillä alkaa tuttujen ohjaajien lisäksi käydä uusi ohjaaja. Ne kerto jotain siitä uudesta ja sano, että sen mukaan tuleminen auttais saamaan käyntejä mulle hyödylliseen aikaan.

5.3 Perhetyön kehittämisen näkökulma

Opinnäytetyön kolmas tutkimuskysymys pohti perhetyön kehittämistä ja uusia toimintatapoja. Opinnäytetyön tutkimuksessa tehtyjen haastattelujen mukaan vanhemmat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä perhetyön tapaan toimia. Pohdimme haastatteluissa kehittämistä avun kohdentamisen näkökulmasta avoimin mielin. Olin laatinut haastattelukysymyksiin pari esimerkkiä aiheesta, vanhempien mielikuvien laajentamiseksi (liite 2.). Vanhempien haastatteluissa nousi esiin moniammatillisuuden hyödyllisyys ja vertais- ja ryhmätoimintojen mahdollisuus. Mielipiteet jakoutuivat kovasti. Osa vanhemmista koki, ettei pystyisi juttelemaan asioistaan, jos paikalla on muita, mutta toisaalta ajatusta pidettiin mielenkiintoisena. Ryhmätoimintaan kielteisesti suhtautuva vanhempi toi esiin, että mikäli ryhmätoiminta pidettäisiin psyykkisesti kevyenä ja olisi esimerkiksi leikkikenttätoiminnan tapaista toimintaa, hän voisi lähteä ryhmätoimintaan mukaan. Positiivisena asiana koki siinä lasten yhteiset leikit ja sosiaalisen toiminnan muiden vanhempien kanssa.

Ryhmäohjaukset olis mielenkiintoisia, mutta en ehkä uskaltaisi helposti lähteä mukaan, mutta se olis tosi mielenkiintoista. Olisi kiva tavata vähä samas tilantees olevia ja huomata ettei oo yksin näiden asioiden kanssa. Sais vaihtaa mielipiteitä niinku samas tilantees olevien kans.

Ajatus perheleiristä aiheutti samantyyppisen reaktion kuin ryhmämuotoinen toimintakin, mutta vanhemmat löysivät haastattelussa aiheista myös positiivisia puolia, esimerkiksi vanhemman mahdollisuus omaan aikaan ja lasten aktiivinen tekeminen. Lisäksi hyödyllisenä nähtiin lasten ja aikuisten osallistuminen ohjatuissa leiri olosuhteissa. Leiritoiminnassa nähtiin mahdollisuutena myös kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyvien koulutusten tarjoaminen. Kiireinen perhearki ei välttämättä mahdollista vanhempien osallistumista erilaisiin yleisiin luentoihin tai vastaaviin, mutta leirillä ollessa se olisi tulosten mukaan mahdollista, varsinkin jos lapsille olisi järjestetty samanaikaista ohjelmaa, eikä vanhempien tarvitsisi miettiä lastenhoidon järjestämistä.

Kyllä mun täytyy sanoa, ettei välttämättä tulisi leirille ilmoittauduttua, mutta jos sen ottaiskin niin kuin lomana ja siellä olisi kaikkea tekemistä, niin ehkä sitte. Meille tuli koulun kautta kutsu johonki luennolle, missä joku psykiatri olis ollu

puhumassa, mutta enhän mä sinne päässyt, kun olis pitänyt saada lapsenvahti ja kaikki, mutta leirillä varmaan osallistuisin.

Lisäksi haastattelussa nousi esiin myös kokemuksellisuuden hyödyntäminen perhetyössä. Moniammatillisuus ja kokemuksellisuus voisi näkyä perhetyössä esimerkiksi erilaisin perheen tilannetta vahvistavin työparein. Perheet voisivat tulosten mukaan hyötyä esimerkiksi perheohjaaja ja terapeutti työparista tai perheohjaajan ja kokemusasiantuntijan käynneistä tai saada perhetyössään neuropsykiatrisen valmentajan palveluita perheohjaajan kanssa. Työparien monimuotoisuuden tarpeet muokkautuisivat perheiden tarpeiden mukaan. Opin näytetyön haastattelun mukaan vanhemmat kokivat moniammatilliset työparit ja työskentelyn hyvänä asiana, joka tukisi nimenomaan perheiden tarpeita ja he kokisivat hyötyvänsä itseään tukevista työpareista.

Kyllä mä näkisin, et tähän tulis vähän ulottuvuutta tuolla moniammatillisuudella, en haluu tokikaan mitenkään väheksyä perheohjaajia, mut esimerkiksi joku terapeutti kyllä mahdollistais tosi hyvin asioiden käsittelemisen tai joku neuropsykiatrisen valmentajan tiedot olis tosi hyvä, ku niitä lapsia on niin paljon.

Lasten huomioon ottaminen korostuu perhetyössä ja perhetyön on työskentelyssään aikuisenkin kanssa huomioitava lasten etu. Esimerkiksi päihde- ja mielenterveysasiakkaiden kanssa työskenneltäessä työntekijän tulee ottaa puheeksi lasten ja perheen hyvinvointi. Taatakseen perheelle parhaan mahdollisen tuen, on perhetyössä hyödynnettävä mahdollisimman monipuolisesti eri ammattiryhmien taitoja ja yhteistyötä. (Järvinen ym. 2012, 12.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyön tulosten mukaan perhetyön asiakasvanhemmat ovat kokeneet sosiaalihoitolain mukaisen perhetyön hyödylliseksi ja hyvinvointia lisääväksi tuen muodoksi. Opinnäytetyön tuloksia tarkastellessa on huomioitava, että sosiaalihoitolain mukaisella perhetyöllä on mahdollista vaikuttaa perheen ongelmien kasautumiseen ja ajautumiseen lastensuojelun asiakkuuteen vähentävästi. Perhetyö on 2014 vuoden sosiaalihoitolain uudistuksen jälkeen yleistynyt ja sillä pyritään ennaltaehkäisemään ja muuttamaan mitä moninaisempia perheiden haasteita. Perheohjaajien työnkuva on laaja ja monipuolinen ja siihen kuuluukin ehkä yksi sosiaalialan laajimpia työmenetelmien kirjoja, kun työskentelyjen teemat määräytyvät perheiden tarpeisiin perustuen. Perheohjaajan tehtävät voivat vaihdella lastenhoidosta ja kasvatuskysymyksistä asiakkaan mielenterveyden tai päihderiippuvuuden hallinnan tukemiseen. Työskentelyssä painottuu ohjaava ja keskusteleva työote, mutta usein päivään kuuluu myös käytännön apua, siivouksen, ruuanlaiton tai lasten ulkoilun merkeissä.

Perhetyön tuki koettiin tutkimuksessa vanhempien näkökulmasta käsin pääasiassa hyväksi ja hyvinvointia edistäväksi ja perheohjaajat otettiin hyvin vastaan. Opinnäytetyön tulokset toivat esiin perhetyön menetelmien mielekkyyden ja hyödyllisyyden vanhempien näkökulmasta käsin. Perhetyön asiakasvanhemmat kokivat käytännön avun tehokkaaksi tukimuodoksi tuettaessa vanhemman jaksamista, mutta korostivat myös psykososiaalisen tuen tärkeyttä niin jaksamisen kuin elämönhallinnankin tuen muodoissa. Opinnäytetyön tuloksissa nousee esiin positiivinen mielikuva perhetyöstä, sen käytänteistä ja asiakaslähtöisyydestä, mutta myös kriittinen arviointi perhetyön toteutusta ja menetelmiä kohtaan. Haastatteluissa vanhemmat toimivat avoimesti ja toivat rohkeasti omia mielipiteitään esiin omasta kontekstistaan käsin.

Perheohjaajien käynnit vanhemmat kokivat enimmäkseen mieluisaksi ja tervetulleeksi, mutta tiheät viikoittaiset tapaamiset saattoivat kuitenkin vaikuttaa myös vanhemman jaksamiseen ja aiheuttaa väsymystä. Perhetyön keskiössä onkin vuorovaikutustaitojen ja luottamuksellisen suhteen luominen, jotka vaativat syntyäkseen työntekijältä asiakkaan arvostusta ja kunnioittavaa kohtaamista. Tullakseen autetuksi perheen täytyy olla valmis ottamaan apua vastaan ja uskaltaa sitä pyytää. Perheohjauskeskustelujen avoimuus näyttäytyt tärkeänä elementtinä ja se tuo ohjaajille mahdollisuuden saada tärkeää tietoa perheen tuen

tarpeista, mahdollisuudesta toimia työskentelyn tavoitteen mukaisesti ja vanhempia voimauttavasti.

Vanhemmat kokivat perhetyön monipuoliseksi ja erilaisia työskentelymenetelmiä oli perheohjaajilla käytössään runsaasti. Työskentelymenetelmät toivat perhetyöhön haastateltujen vanhempien mukaan vaikuttavuutta ja auttoivat pohtimaan omaa ja perheensä tilannetta useista eri näkökulmista käsin. Useimmat perhetyössä käytetyt menetelmät, esimerkiksi tunnekortit, lomakkeet ja erilaiset roolikartat on todettu toimiviksi perhetyön kontekstissa ja niiden tavoite on saada vanhempi näkemään asioita eri näkökulmista, löytää erilaisia ratkaisuja tilanteisiin ja nostaa vanhemman itseluottamusta ja siten luoda kasvatukseen ja selviytymiseen mahdollisuuksia. Joissakin tapauksissa vanhemmat olivat saattaneet suhtautua epäileväisesti työmenetelmän toimivuuteen, mutta tunnistivat hyötyneensä menetelmästä myöhemmin. Huomionarvoista opinnäytetyön tuloksissa olikin, että useankin perhetyömenetelmän keskiössä on vanhemman näkökulman avartaminen ja huomion kiinnittäminen arkisiin jo totuttuihin rutiineihin, jotka eivät tue perheen hyvinvoinnin lisääntymistä.

Perhetyö on perheiden arjen konkreettista ja epävirallistakin tukea haastaviin elämän tilanteisiin. Toisaalta perhetyö on osa perheiden laajempaa tukemista sosiaalihuoltolain mukaisesti ja mahdollisuutta erilaisiin interventioihin, joilla pyritään parantamaan perheen tilannetta ja tekemään muutoksia perheelle haasteellisiin asioihin. Perhetyö on kontekstisidonnaista, ammatillista ja tavoitteellista työskentelyä perheen tilanteen parantamiseksi. Sosiaalihuoltolain mukaan perhetyöllä tarkoitetaan perheiden tukemista sosiaaliohjauksella tai muulla tavalla sellaisissa tilanteissa, joissa perhe tarvitsee tukea ja ohjausta omien voimavarojensa vahvistamiseksi ja perheen välisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. (Järvinen ym. 2012, 12; Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301)

Tutkimuksen mukaan perhetyö tuki perheitä niin psyykkisesti kuin käytännöllisestikin. Käytännön apu tuki tutkimuksen mukaan vanhempien jaksamista ja mahdollisti asioiden hoitamisen. Asioiden ajantasainen hoitaminen tukee elämänhallintaa ja vähentää perheiden ongelmia. Vakaalla elämäntilanteella ja hyvällä asioiden hallinnalla on perhettä tukeva vaikutus arjessa, joten usein yksi perhetyön tavoitteista on pyrkiä vakauttamaan perheen tilannetta ja kohtaamia haasteita. Perheiden käytännön asioiden hoitaminen ja vanhemman hyvinvoinnin tukeminen on yksi perheohjaajan toimenkuvista, koska hyvinvoiva vanhempi jaksaa

huolehtia lapsista ja heidän hyvinvoinnistaan. Esimerkiksi kodin ja talousasioiden jäädessä hoitamatta perheen tilanne huononee nopeasti. Perheohjauksen palveluohjaus on mielestäni tärkeässä roolissa perheissä, joissa on haasteita palvelujen piiriin hakeutumisen kanssa tai perheen talous osaaminen on heikkoa. Oikea- aikaisella ja perheelle sopivalla tuella perhe pystyy välttämään haasteiden kasaantumisen. Haastatteluista nousi esiin vanhempien tarve sosiaaliselle tuelle ja vierellä kulkijalle, usein perheohjaajan tärkein tehtävä onkin tukea vanhempaa tekemään tarvittavat toimet.

Ehkä yksi tärkeimpiä huomioita opinnäytetyön tuloksissa oli keskustelun tärkeyden korostaminen. Usein pohditaan työn tuottavuutta, tekemistä ja fyysistä hyötyä, mutta tulosten mukaan keskustelu on usein tarvittava muutosvoima perheen arkeen. Vanhemmat kokivat hyötyvänsä keskusteluista ja voivansa samalla reflektoida yhdessä perheohjaajan kanssa omia päätöksiään ja saada niihin uutta perspektiiviä. Osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista sanoi perhetyön auttavan yksinäisyydessä ja tukevan heikkoa sosiaalista verkostoa. Tutkimuksen mukaan osa perhetyön piirissä olevista perheistä ja vanhemmista on vailla tukevaa sosiaalista verkostoa. Mielestäni nykyajan haasteena on yhteisöllisyyden vähentyminen, mikä näkyy sosiaalisten verkostojen heikkoutena. Se näkyy yhteydenpidon vähentymisenä sukulaisiin ja ystäviin, joten osa perheistä on ilman aitoja sosiaalisia kontakteja. He jäävät helposti paitsi niiden sosiaalisesta tuesta ja siten myös auttavista henkilöistä lähellään.

Monen perhetyön piirissä olevan vanhemman elämänpiiri on suppea ja kontakteja ympäröivään yhteiskuntaan ei juuri ole. Perhetyön tulisikin pyrkiä tukemaan asiakkaan aktiivisuutta ja lisäämään verkostoja tuessaan, joten tällöin voidaan pyrkiä rohkaisemaan asiakasta elämäntilanteeseensa sopivan työn tai toiminnan löytymiseen. Työelämä on hyvä paikka mahdollistaa sosiaalisia kontakteja, mutta osalla perhetyön piirissä olevista vanhemmista ei ole mahdollisuutta työhön lähtemiseen. Työ tuo tekijälleen osallisuutta, merkityksellisyyttä, onnistumisen tunteita, toiminnallisuutta ja yhteisön, jossa toimia. Työn hyvinvointia lisäävä vaikutus on jäänyt vähälle huomiolle yhteiskunnallisessa keskustelussa, kuitenkin jo nyt on alettu tunnistamaan tekemisen ja toiminnallisuuden hyötyjä, ne näkyvät mm. erilaisten työpajojen, päivätoimintojen ja työllisyys kokeilujen muodossa. Lisäksi Suomeen on viime vuosina tullut hyvinvointia lisääviä toimintoja, jotka pohjautuvat luonnonmukaisuuteen ja toimin-

nallisuuteen. Sosiaalipedagogiset eläin-, luonto-, maatilatoiminnat mahdollistavat osallisuutta. Aktiivisuutta lisäävät tuki muodot lisääntyvät toivottavasti tulevaisuudessa myös perhetyön kontekstissa.

Asiakaslähtöisyys koettiin tärkeänä niin vanhempien keskuudessa kuin sosiaalityön kontekstissakin. Opinnäytetyön tuloksista ilmeni asiakaslähtöisyyden kehittyminen asiakkuuden kasvaessa ja perheen tutustuessa viranomaisiin ja työntekijöihin paremmin. Asiakaslähtöisyyttä esti epävarmuus viranomaisten tarkoituseristä, asiakkaan ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen heikkous ja asiakkaan epäluottamus omien mielipiteidensä huomioimiseen. Asiakaslähtöisyyden yksi tärkeimmistä kulmakivistä tuntuukin olevan luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen luominen ja avoimuus, joka on mahdollista vain, mikäli asiakas kokee itseään arvostettavan ja kunnioitettavan.

Tutkimuksessa pohdittiin myös perhetyön kehittävää näkökulmaa ja nostettiin esiin moniammatillisuus ja sen tukeva vaikutus. Mielestäni perheohjaajien osaaminen mielenterveys- ja päihdetyössä on tarpeen myös perhetyön kentällä ja niihin pitäisikin olla säännöllistä kouluttautumista. Moniammatilliset työparit toisivat perheille kattavan ja heidän tarpeisiinsa sopivan tuen. Ryhmämuotoiset toiminnot olisi suunniteltava vanhemmille ja perheille voimauttaviksi kokemuksiksi ja niihin liittyvät työskentelyt olisi oltava asioiden yleistä pohtimista tai mahdollisesti yhteisiä kouluttautumishetkiä esimerkiksi vanhemmuuden tai kasvatuksen asiantuntijoiden tuella. Ryhmämuotoisen toiminnan vertaistuki saattaa toimia vanhemmille voimauttavana elementtinä ja luovan uskoa tulevaisuuteen.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3.painos. Jyväskylä: Vastapaino.

Asiakaslähtöisyys. 2020. Thl.fi. Viitattu 21.10.2021. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalisen-kuntoutuksen-opas/palvelun-sisallot/yksilotyoskentely/asiakaslahtoisuus>

Eskola, J & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Helminen, J. 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS- Kustannus.

Hytönen, J. & Liimatainen, M. 2018. Perhetyön käytännön ja käsitteiden eroavaisuudet. Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain näkökulmista. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/151561/Opinnaytetyo%20-%20Juho%20Hytonen%20ja%20Milla%20Liimatainen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 2. painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Johansson, M. & Berg, L. 2011. Opastava yhteistyö perheiden kanssa. Helsinki: Profami Oy.

Kurki, H. 2011. Lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä pienen lapsen edun toteutumisesta avohuollon perhetyössä. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/30155/kurki_heidi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Koppa. 2021. Jyväskylän yliopisto. Haastattelut. Viitattu 11.2.2022. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankintamenetelmat/haastattelut>

Kytönen, P. 2013. Kirjallisuuskatsaus perhetyön menetelmistä. Sosiaalialan koulutusohjelma. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/65622/Kytonen_Pauliina.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lapsiperheiden huolet. n.d. THL.fi. Tutkimus ja kehittäminen. Viitattu 30.1.2022. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsiperhekysely/tulokset/lapsiperheiden-huolet>

Lastensuojelutilastoa. n.d. Thl.fi. Lastensuojelunkäsikirja. Viitattu 22.10.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/lastensuojelu-ja-thl/lastensuojelun-tilastoa>

Lehto, N. 2017. Köyhyyden eriarvoistama lapsuus. Blogi. Viitattu 30.1.2022. <https://vsjlj.fi/koyhyden-eriarvoistama-lapsuus/>

Leino, O. 2020. Pienituloisten lapsiperheiden huoltajien kokemuksia lapsiperheköyhyydestä. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampereen Yliopisto. Kandidaatin tutkielma. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/119118/LeinoOuti.pdf?sequence=2>

Metsämuuronen, J. 2008. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2. laitos, 4. painos Helsinki: International Methelp Ky.

National guidance & local implementation. 2013. What works in family support? Child and Family Agency. Viitattu 11.2.2022. https://www.nuigalway.ie/media/unescochildandfamilyresearchcentre/dmpfilesmaster/cfa_what_works_in_family_support_1.pdf

Niemi, P. 2019. Sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työnjako. Opas työparityöskentelyyn ja työnjakoon sosiaalipalveluissa. Sosiaalialan koulutusohjelma. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/161201/Niemi%20Paula.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Opinnäytetyöpakki. n.d. Haastattelu. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Viitattu 22.10.2021. <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Aineiston-keruumenetelmat/Haastattelu>

Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. 2021. Thl.fi. Viitattu 30.11.2021. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>

Pelastakkaalapset.fi. 2019. THL julkisti tutkimuksen lapsiperheköyhyydestä. Viitattu 30.1.2022. <https://www.pelastakkaalapset.fi/pelastakaa-lapset-verkkolehti/thl-julkisti-tutkimuksen-lapsiperhekoyhydesta/>

Perhetyö. 2021. Thl.fi. Viitattu 21.10.2021. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>

Perhetyö ja tehostettu perhetyö. 2020. Thl.fi/ Lastensuojelunkäsikirja. Viitattu 22.10.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo-ja-tehostettu-perhetyo>

Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi 2018. 2019. Thl.fi. Tilastot ja data. Viitattu 30.1.2022. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/pienten-lasten-ja-heidan-perheidensa-hyvinvointi-2018>

Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. 2021. Sosiaalialan amk-verkosto. Viitattu 29.11.2021. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>

Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö. N.d. Kallio- peruspalvelukuntayhtymä. Viitattu 29.11.2021. <http://www.kalliopp.fi/sosiaalihuoltolain%20mukainen%20perhety%C3%B6>

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu. Viitattu 29.11.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Finlex.fi. Viitattu 1.11.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Reijonen, M. 2005. Voimaa perhetyöhön, arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Toim. Reijonen, M. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Rönkkö, L & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.

Talentia. n.d. Malli sosiaalihuollon laillistettujen ammattihenkilöiden työnjaon laatimiseksi sosiaalialan työpaikoille. Viitattu 29.11.2021. <https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2018/02/Malli-sosiaalihuollon-laillistettujen-ammattihenkiloiden-tyonjaon-laatimiseksi-sosiaalialan-tyopaikoille.pdf>

Uusitalo, M. 2005. Voimaa perhetyöhön, Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Toim. Reijonen, M. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Toim. Toivanen, R. Helsinki: Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa.

Vuori, J & Nätkin, R. 2007. Perhetyön tieto. Toim. Nätkin, R. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Vähämaa, T. & Yogaswaran, H-M. 2014. Yhdessä perheen parhaaksi. Akaan seurakunnan monimuotoisen perhetyön arviointi. Opinnäytetyö. Diakonia- ammattikorkeakoulu.

LIITTEET

Liite 1.

Haastattelulupa asiakasvanhemmalta

Hei.

Opiskelen sosionomiksi Tampereen ammattikorkeakoulussa ja tarkoitus on valmistua keväällä 2022. Teen opinnäytetyötä perhetyöstä ja perhetyön asiakasvanhempien näkökulmasta perhehoidossa. Opinnäytetyöhön haastateltavat asiakasvanhemmat valikoituvat erään kunnan perhetyön asiakaskunnasta ja olen laatinut opinnäytetyösopimuksen, josta ilmenee opinnäytetyön tarkoitus ja tietojen salassapito sekä haastattelussa ilmenneiden tietojen käyttötarkoitus. Edellä mainitut asiat on käyty läpi myös oman esimieheni kanssa.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on saada tietoa toimivista perhetyön työtavoista, asiakaslähtöisyyden kokemuksista ja edellä mainittujen asioiden toteuttamistavoista. Minua kiinnostaa mielipiteesi perhetyön käytännöstä ja sen työmenetelmistä. Mikä on perhetyön ydintä, mikä on sen tärkein tehtävä? Miten perhetyötä pitäisi tehdä, jotta se lisäisi hyvinvointia ja sillä voitaisiin ehkäistä haasteita ja ongelmia? Koetko saavasi oman äänesi ja mielipiteesi kuuluviin ja pystytkö vaikuttamaan omaa perhettäsi koskeviin päätöksiin? Koetko, että voit vaikuttaa perhetyön tekemisen tapaan ja mahdollisesti olla mukana kehittämässä perhetyötä? Opinnäytetyöni tarkoitus on nostaa esiin vanhempien näkökulmaa ja ajatuksia perhetyöstä ja tuoda vanhempien ääntä kuuluviin. Haastattelun tiedot ovat käytössä vain opinnäytetyössäni ja ovat täysin vailta tunnistetietoja. Haastattelusta ei ilmene haastateltavan nimeä, asuinpaikkaa, ikää tai muitakaan tietoja mistä voi henkilön tunnistaa. Haastattelu osuus nauhoitetaan opinnäytetyön käyttöön ja litteroidaan. Äänite poistetaan käytön jälkeen asianmukaisesti. Äänitteestä ei ilmene tunnistetietoja. Olen sitoutunut sekä työsopimuksessani että opiskelujeni kautta vaitiolovelvollisuuteen.

Ystävällisin terveisin

Nina Lehtimäki, sosionomi- opiskelija, TAMK.

*Osallistumani haastattelun saa tallentaa litterointia varten ja sen tietoja saa käyttää edellä mainitun opinnäytetyön tekemiseen.

Paikka ja aika.

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 2

Kysymyksiä perhetyön haastatteluun

Tapaamisen tiheys?

Minkälaisesta perhetyöstä teillä on kokemusta?

Mitä ajattelet saamastanne perhetyöstä?

Mitä hyötyjä perhetyöstä on perheellenne ollut?

Mikä on perhetyön ydintä?

Koetko, että jokin perhetyön asia on aiheuttanut haastetta tai ongelmaa?

Onko jotakin, jota olisi voinut tehdä toisin?

Työntekijöiden vaihtuvuus?

Minkälainen yhteistyö ja vuorovaikutus olisi mielestäsi toimivaa ja hyvää?

Pystyykö perhetyö ennaltaehkäisemään haasteita ja miten se näkyy?

Mitä menetelmiä olette kokeilleet?

Mikä/ Mitkä menetelmät ovat osoittautuneet toimiviksi

Entä toimimattomiksi?

Oletko saanut vaikuttaa oman perheesi perhetyön prosessiin?

Lasten osallistaminen/ osallisuus prosessissa?

Pystytkö/ Uskallatko kertoa mielipiteesi neuvottelussa, pystytkö olla eri mieltä?

Koetko, että olet itse vaikuttamassa ja suunnittelemassa omaa perhetyötänne? Miten?

Kuullaanko kaikkia jäseniä? Miten työskentelyn olisi hyvä jakautua perheenjäsenten kesken?

Minkälaisista haasteista perheohjaajilla pitäisi olla tietoa ja osaamista?

Miten apua pitäisi saada hakea, miten se pitäisi perheelle tarjoilla?

Otetaanko asiakkaiden mielipiteet vakavasti?

Miten asiakkaat kohdataan, perheohjaajat? Entä muut sosiaalityön viranomaiset?

Miten työtä pitäisi tehdä? Voisiko perhetyötä tehdä eri ammattilaistyöpareina? Voisiko perhetyötä kehittää ihan uudelleenlaiseksi, mitä se voisi olla? Missä sitä pitäisi toteuttaa?

Mitä ajattelet ryhmämuotoisista työskentelymuodoista?

KUVIOT

Kuvio 1.

Perhetyön asiakasperheiden ja lastensuojelun asiakasmäärät vuosilta 2015 ja 2018.

Perhetyö. 2021. Thl.fi. Viitattu 21.10.2021. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>

Kuvio 2.

Lapsiperhekysely 2012. Lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvät huolet prosentteina.

Lapsiperheiden huolet. n.d. THL.fi. Tutkimus ja kehittäminen. Viitattu 30.1.2022.

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsiperhekysely/tulok-sia/lapsiperheiden-huolet>

Kuvio 3.

Vanhemmuuteen tai perheeseen liittyvät huolenaiheet vanhemmilla prosentteina.

Lapsiperheiden huolet. n.d. THL.fi. Tutkimus ja kehittäminen. Viitattu 30.1.2022.

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsiperhekysely/tulok-sia/lapsiperheiden-huolet>